

Dürüst Davranma ve Doğruyu Söyleme Yükümlülüğü ile Bu Yükümlülüklerle Aykırılığın Yaptırımı^(*)

The Obligations to Observe Good Faith and to Tell the Truth and the Legal Sanctions for Breach of These Obligations

Dr. Öğr. Üyesi Ceren DEMİREL MİT^(**)

Öz:

Davanın taraflarının dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülükleri, 1086 sayılı mülga Hukuk Usûlî Muhakemeleri Kanunu'nda yer almazken Türk hukukunda ilk defa, 2011 tarih ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yargılamaya hâkim olan ilkeler arasında sayılmak suretiyle 29. maddede düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile taraflara yüklenen yükümlülükler, esasen TMK m.2'de düzenleme bulan dürüstlük kuralının medenî usûl kanunundaki yansımasıdır. Bilindiği üzere dürüstlük kuralı, dava ve savunma hakkının kullanılmasının sınırlarını çizmesi dolayısıyla keyfiliği önleyici işlevi haizdir. Bu sebeple medenî yargılamada çok eskiden beri uygulanagelen bu yükümlülüklerin doğru şekilde anlaşılması ayrıca önem taşımaktadır. Tarafların dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğünü konu alan çalışmamızda da bu yükümlülüklerin anlamı, niteliği, kapsamı ve sınırları ile bu yükümlülüklerle aykırılık hâlinde karşılaşılabilecek yaptırımlar detaylı şekilde incelenmiş bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Dürüst Davranma Yükümlülüğü, Doğruyu Söyleme Yükümlülüğü, Yaptırım, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.29, Dürüstlük Kuralı.

Abstract:

While the obligations of the parties to observe good faith and to tell the truth were not included in the annulled Civil Procedure Code No. 1086, these were regulated for the first time in Turkish law in Art.29 of the Civil Procedure Code No. 6100 dated 2011 by being listed among the principles governing the proceedings. These obligations imposed on the parties by this regulation are essentially the reflection of the principle of good faith regulated under Art.2 of the Civil Code, in the civil procedure code. As it is known, the principle of good faith has the function of preventing arbitrariness as it sets the limitations for the exercise of the right of litigation and the right of defence. Thus, it is of great importance for the obligations in question, whose application in the proceedings goes long way back, to be apprehended accurately. In our article on the obligation of the parties to observe good faith and to tell the truth, the

^(*) Makale hakem denetiminden geçmiştir.

Makale Geliş Tarihi: 03.01.2025 - Makale Kabul Tarihi: 20.01.2025.

^(**) Yozgat Bozok Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk Anabilim Dalı, Öğretim Üyesi, Yozgat - Türkiye,

E-posta: cerendemirelmit@gmail.com,

Orcid: <https://orcid.org/0000-0003-0332-8987>.

interpretation, legal nature, scope, limitations and legal sanctions to be encountered in case of violation of these obligations have been examined in detail.

Keywords:

The Obligation to Observe Good Faith, The Obligation to Tell the Truth, Legal Sanctions, Art.29 of the Civil Procedure Code, The Principle of Good Faith.

GİRİŞ

Davanın tarafları yargılamada, kendi menfaatlerine uygun olarak hangi hususları ileri sürecekleri konusunda serbesttir. Bu bağlamda taraflarca getirilme ve tasarruf ilkeleri ile dava hakkının ve diğer usûlî yetkilerin kullanımının sınırlarını ise, dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğü teşkil eder¹. Usûl hukukunda tarafların dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğü, 1086 sayılı mülga Hukuk Usûlî Muhakemeleri Kanunu'nda (mülga HUMK) yer almazken Türk hukukunda ilk defa, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda (HMK) yargılamaya hâkim olan ilkeler arasında sayılmak suretiyle 29. maddede düzenlenmiştir.

Taraflara dürüst davranma yükümlülüğünü yükleyen HMK m.29/1, "*Taraflar, dürüstlük kuralına uygun davranmak zorundadırlar.*" şeklindedir. HMK m.29/1 ile taraflara yüklenen bu yükümlülük, esasen Türk Medeni Kanunu'nun (TMK) 2. maddesinde düzenleme bulan dürüstlük kuralının medenî usûl kanunundaki görünümüdür². Bu sebeple doktrindeki bazı yazarlar, HMK m.29/1'de

¹ TBMM, 'Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/574)', Yasama Dönemi: 23, Yasama Yılı: 3, Sıra Sayısı: 393, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c089/tbmm23089050ss0393.pdf> (Erişim Tarihi: 11.10.2024) - (HMK Tasarısı), s. 20; Volkert Vorwerk/Christian Wolf, *BeckOK ZPO*, 54. Baskı, Münih 2024, ZPO §138, Rn. 1; Süha Tanrıver, *Medenî Usûl Hukuku*, C. 1, Ankara 2016, s. 410, 413; Gökçen Durmuş, 'Tahkim Müessesesinde Usûl İlkeleri', *Türk Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2016, C. 1, S. 2, s. 88; Nesibe Kurt-Konca, *Medenî Usûl Hukukunda Tarafların Doğruyu Söyleme Yükümlülüğü*, Ankara 2017, s. 122, 143; Yargıtay 1. Hukuk Dairesi (Y1HD), 2021/1761 E. 2022/736 K. 27.01.2022 T.; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu (YHGK), 2024/5-419 E. 2024/414 K. 12.09.2024 T.

² YHGK, 2017/5-2547 E. 2020/927 K. 24.11.2020 T.; YHGK, 2024/5-419 E. 2024/414 K. 12.09.2024 T.; Baki Kuru, *İstinaf Sistemine göre Yazılmış Medenî Usûl Hukuku*, Ankara 2017, s. 220; Tanrıver, s. 410; HMK Tasarısı, s. 20; Efe Dörenisa, 'Medenî Usûl Hukukunda Keşfe Katılma Zorunluluğu', *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2019, C. 18, S. 2, s. 278; Yiğit Türker Çoban, 'Türk Marka Hukukunda Hükümsüzlüğün ve İptalin Etkisinin Kesin Hükümle İlişkisi', *Mali Hukuk Dergisi*, 2017, C. 13, S. 147, s. 594; Hakan Pekcanitez/Güray Erdönmez, *Medenî Usûl Hukuku*, Cilt 1, İstanbul 2017, s. 912; Tanrıver, s. 415; Durmuş, s. 88; Hakan Pekcanitez/Oğuz Atalay/Muhammet Özekes, *Medenî Usûl Hukuku - Temel Bilgiler*, 18. Baskı, İstanbul 2024, s. 153; Ejder Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, Ankara 2012, s. 310-311. Usûl hukukunda dürüstlük kuralının uygulanması oldukça eskiye dayanmakta olup, her ne kadar günümüzdeki gibi kanunlarda genel bir ilke olarak yer almamış da olsa, Osmanlı hukukunda kadı yargılamasında da tarafların dürüstlük kuralına uymakla yükümlü olduğu kabul edilmekteydi. Buna göre, davacının davayı dürüstlük kuralına uygun olarak; başka bir deyişle, hak arama niyetiyle ve usûlüne uygun şekilde açması ve yargılama aşamasında ise her iki tarafın davayı dürüstlük kuralına uygun şekilde yürütmesi, örneğin

düzenleme bulan ve objektif bir nitelik taşıyan dürüst davranma yükümlülüğünün, TMK m.2'nin Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki yansımasını oluşturması sebebiyle herhangi bir yenilik ihtiva etmediğini³; başka bir deyişle, hukuk usûlündeki gelişmelerin bir sonucu olmadığını ileri sürmektedir. Gerçekten de bir davanın dürüstlük kurallarına uygun olarak açılması ve yürütülmesi çabası diğer hukuk sistemlerinde olduğu gibi Türk hukukunda da çok eskiye dayanmaktadır⁴. Aynı şekilde HMK m.29/2 ile taraflara getirilen sübjektif bir yükümlülük olan doğruyu söyleme yükümlülüğünün de yeni bir yükümlülük olarak ortaya çıkmadığı dile getirmekte kanımızca bir sakınca yoktur. Zira, Hukuk Muhakemeleri Kanunu yürürlüğe girmeden önce, mülga Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'nun hâlen yürürlükte olduğu dönemde de tarafların doğruyu söyleme yükümlülüğünün mevcut olduğu doktrinde ve yargı kararlarında kabul edilmekteydi⁵. Bu bağlamda, mülga Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'nda her ne kadar doğruyu söyleme yükümlülüğüne ilişkin açık bir hüküm yok idiyse de Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun kabulü öncesinde Türk hukukunda tarafların bu yükümlülüğünün bulunmadığını iddia etmek mümkün değildir. Nitekim doğruyu söyleme yükümlülüğü, esasen dürüstlük kuralının bir uzantısıdır⁶. Ayrıca doktrinde de mülga Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'nda ve diğer kanunlarda yer alan çeşitli hükümlerden, tarafların davada doğruyu söyleme yükümlülüğünün bulunduğu sonucuna varıldığı ve kanunkoyucunun bu hususta susmasının bir önemi olmadığı; çünkü tarafların bu yükümlülüğünün mevcudiyetinin, yargılamanın amacından anlaşıldığı ifade edilmekteydi⁷. Dahası, bazı yazarlar tara-

yargılamayı uzatacak ve karşı tarafın hak kaybına uğramasına sebep olabilecek davranışlardan kaçınması gerekmektedir. Ayrıca tarafların iddia ve savunmalarında doğruyu söyleme yükümlülüğü de bu kapsamda değerlendirilmekteydi (Müge Vatansever Öztürk, 'Osmanlı Kadı Yargılamasında Dürüstlük Kuralı', *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2016, S. 1, s. 95, 97).

³ Acun Papakçı, 'Dürüst Davranma ve Doğruyu Söyleme Yükümlülüğü', *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2016, S. 137-138, s. 103, 107, 116; Ahmet Cahit İyilikli, 'Hukuk Yargılamasında Dava Sebebi Üzerine Bir İnceleme', *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2012, C. 3, S. 2, s. 107.

⁴ Ramazan Arslan, *Medenî Usûl Hukukunda Dürüstlük Kuralı*, Ankara 1989, s. 2, 49.

⁵ Erdal Tercan, 'Medenî Usûl Hukukunda Gerçeği Söyleme Yükümlülüğü', *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. M. Şakir Berki'ye Armağan, 1996, C. 5, S. 1-2, s. 183, 187; Muhammet Özekes, 'Yargılamada Dürüstlük Kuralına Aykırı Davranan Taraf Aleyhine Hükmedilecek Vekâlet Ücreti', *Legal Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku Dergisi*, 2005, S. 1, s. 31; Ahmet Cahit İyilikli, 'Pirince Giderken Evdeki Bulgurdan Olmak: Medenî Usûl Hukukunda Dürüstlük Kuralı Çerçevesinde Bir Mahkeme Kararının Tahlili', *Legal Hukuk Dergisi*, 2010, S. 86, s. 497-500; Arslan, s. 116 vd.; Tanrıver, s. 416; İbrahim Çetin, 'Yargılamada Etkinlik Arayışları: Medenî Usûl Hukukunda Usûl Ekonomisi', *Sayıştay Dergisi*, 2010, S. 78, s. 97; Çoban, s. 594; Murat Atalı/İbrahim Ermenek/Ersin Erdoğan, *Medenî Usûl Hukuku*, 5. Baskı, Ankara 2022, s. 121; Abdurrahim Karslı, *Medenî Muhakeme Hukuku*, 5. Baskı, İstanbul 2020, s. 237; Kurt-Konca, s. 141-142.

⁶ Vorwerk/Wolf, ZPO §138, Rn. 1.

⁷ Tercan, s. 185, 186 dipnot 1, 211; Arslan, s. 116 vd.; Kurt-Konca, s. 104. Karşı görüş için bk. Papakçı, s. 103, 109, 116. Yazar, tarafların doğruyu söyleme yükümlülüğünün Türk hukuku açısından

findan usûl ekonomisi yönünden tarafların dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğünün bulunduğu kabulünün kamu yararı gereği olduğu; nitekim davanın usûl ekonomisine uygun şekilde sonuçlanmasının ancak dürüstlük kuralının medeni usûl hukukunda da geçerli olması ve hâkim tarafından re'sen nazara alınmasıyla mümkün olacağı ileri sürülmekteydi⁸.

Kanımızca da dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğünün ilk defa HMK m.29'da düzenlenmiş bulunması, usûl hukukundaki gelişmelerin bir sonucu olmayıp⁹, mevcudun, yargılamaya hâkim olan diğer ilkelerin yanında usûl kanununda ayrıca ve açıkça ifade edilmesinden, TMK m.2'deki dürüstlük kuralının hukuk davalarında da uygulanacağını açıklanmasından ibarettir¹⁰. Nitekim dürüstlük kuralı ve onun somut planda özel bir uygulanma biçimi olan hakkın kötüye kullanılması yasağı, özel hukukun her alanında ve dolayısıyla medenî yargılama hukukunda da uygulama bulan hukukun genel ilkelerindendir¹¹. Bundan ötürü dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğü mülga Hukuk Usûlî Muhakemeleri Kanunu gibi Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda da düzenlenmemiş olsaydı, yargılamanın amacının gerçeğe ulaşmak olmasından hareketle, tarafların yargılama boyunca dürüst davranmakla ve doğruyu söylemekle yükümlü olduğu sonucu yine ortaya çıkardı¹².

Her ne kadar HMK m.29 ile açık ve pozitif bir düzenlemeye kavuşan dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğü, TMK m.2'ye nisbetle özel hüküm niteliğinde de olsa¹³, HMK m.29'u, TMK m.2'den ayrı düşünmek mümkün değil-

dan yeni bir düzenleme ve taraflara getirilen yeni bir yükümlülük olduğunu ifade etmektedir; ancak doğruyu söyleme yükümlülüğünün Türk usûl hukukundaki uygulamasının oldukça eskiye dayandığı gerçeği karşısında zikredilen görüşe katılmak mümkün görünmemektedir. Mülga HUMK'ta doğruyu söyleme yükümlülüğü doğrudan ve açık bir şekilde düzenlenmemiş olduğundan, HMK m.29/2 hükmünün Türk hukuku bakımından bir yenilik niteliği taşıdığına ilişkin görüş için bk. Kurt-Konca, s. 108.

⁸ Pekcanitez/Erdönmez, s. 912-913; Çetin, s. 97.

⁹ Aynı yöndeki görüş için bk. Ejder Yılmaz, 'Hukuk Muhakemeleri Kanununun Getirdikleri', *Ankara Barosu Dergisi*, 2011, S. 2, s. 225. Yazar, HMK m.29'un aslında TMK m.2'de düzenlenmiş bulunan "dürüstlük kuralı"nın, hukuk davalarında da uygulanacağını açıklanması olduğunu ifade etmektedir.

¹⁰ Yılmaz, *HMK Şerhi*, s. 310; Kurt-Konca, s. 109.

¹¹ Tanrıver, s. 410; Kurt-Konca, s. 139-140.

¹² Tanrıver, s. 416; Kurt-Konca, s. 50.

¹³ "Bir hükmün maddî unsurunda daima diğer bir hükmün maddî unsuru ve buna ilaveten diğer bazı vakıa veya vakıalar yer alıyorsa bu takdirde birinci hüküm ikincisine nisbetle özel, ikincisi de birincisine nisbetle genel hüküm niteliğindedir. Özel hükmün kapsamına giren bütün hâller, genel hükmün de kapsamına girer." (Çağrı Tahir, 'Özel Hüküm Genel Hüküm Daima Bertaraf Eder mi?', *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 1991, S. 3, s. 370). Bu bağlamda, bilindiği gibi kanun hükümlerinin niteliklerine göre uygulanması, kural olarak bir hukukî ilişkiye önce varsa onunla ilgili özel hükmün uygulanması, özel hükmün bulunmaması hâlinde genel hükümlere başvurulması suretiyle gerçekleşir (Mustafa Dural/Suat Sarı, *Türk Özel Hukuku Cilt I: Temel Kavramlar ve Medeni Kanun'un Başlangıç Hükümleri*, 13. Baskı, İstanbul 2018, s. 132, par. 824).

dir; çünkü her iki hüküm de aynı “dürüstlük” kavramını ihtiva etmektedir. Başka bir anlatımla, HMK m.29’a aykırılık teşkil eden bir davranış, doğal olarak aynı zamanda TMK m.2’ye de aykırıdır. Kanımızca kanunkoyucunun HMK m.29’u kaleme almaktaki amacı TMK m.2’yi bertaraf etmek¹⁴ veya TMK m.2’den ayrı ve bağımsız bir dürüstlük kriteri ile farklı uygulama alanları yaratmak değildir. Aksine kanunkoyucu, dürüstlük kuralına ve bu kuralın medenî yargılama hukukundaki somut bir uygulamasını teşkil eden doğruyu söyleme yükümlülüğüne atfettiği önemden ötürü bunları ayrıca ve açıkça Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda düzenlemiş bulunmaktadır. Nitekim hem HMK m.29’un hem de muhakeme sürecine ilişkin kötüniyetli davranışların önüne geçmek için bazı yaptırımların öngörüldüğü hükümlerin temelinde, dürüstlük kuralına uygun davranmayı sağlama amacının yatmakta olduğu, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı’nda ifade edilmiştir¹⁵. Uygulamada Yargıtay’ın da bu yükümlülüklerle sıklıkla başvururken HMK m.29 ile TMK m.2’yi bir arada değerlendirdiği görülmektedir¹⁶. İşte bu

¹⁴ Nitekim iki hükmün birbirine nisbetle özel ve genel hüküm teşkil etmesi, genel hükmün bertaraf edilmesi için yeterli olmayıp bu sonucun doğabilmesi için kanunkoyucunun özel hükmü sevk ederkenki iradesinin, bunun kapsamına giren olaylara artık genel hükmün değil, münhasıran özel hükmün uygulanması yönünde olması da gerekmektedir. Aksi hâlde ise kanunkoyucunun her iki hükmün birden uygulanmasını istediği sonucuna varılmalıdır (Tahir, 372-374).

¹⁵ HMK Tasarısı, s. 20.

¹⁶ Y10HD, 2011/13383 E. 2011/20959 K. 29.12.2011 T.: “... aynı işyerinde gerçekleşen çalışmalar için 178 adet sigortalı yönünden, aynı istemi içeren, aynı davalı işveren ve Kuruma karşı bir anlamda toplu (seri) dava açılmış olması, davacıların aynı iki avukat tarafından temsil edilmiş bulunmaları, davaların türü, taraflar arasındaki uyumsuzluğun niteliği, yargılamaların süresi, davaların görülmesi sırasında avukatların harcadığı emek ve çaba göz önünde bulundurulduğunda, yargılamada vekil ile temsil olgusu gerekçesiyle her bir dava yönünden 1.100,00 TL. maktu avukatlık ücreti belirlenerek, davalıların adalet ve hakkaniyet ilke ve ölçülerini içerisnde yer almayacak suret ve şekilde avukatlık ücreti ile sorumluluklarının benimsenmesi, özellikle 4721 sayılı Kanunun 2 ile 6100 sayılı Kanunun 29’uncu maddeleri olmak üzere yukarıda sıralanan düzenlemelere aykırılık oluşturduğu gibi, seri denebilecek bu tür davalarda harcanan emek ve çabanın oldukça üstünde avukatlık ücretine hükmedilerek davalılara ölçüsüz bir yükümlülük getirilmesinin hukuk düzenince korunmama- yacağı da belirgindir. ...”. Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu (YİBGK), 2017/2 E. 2017/3 K. 26.05.2017 T.: “... Alacaklının bu yöntemi seçmesinin hakkın kötüye kullanılması yasağı (TMK m.2) kapsamında kaldığı tartışmasıdır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 29 uncu maddesi hukuk yargılaması usulünde de dürüstlük kuralının uygulanacağını hüküm altına almıştır; bu ilkenin icra ve iflas hukukunda da cari olduğu her türlü tereddüitten uzaktır. ...”. YHGK, 2024/5-419 E. 2024/414 K. 12.09.2024 T.: “... 6100 Sayılı Kanun’un ... 29. maddesi[nin] ... birinci fıkrasında dürüstlük kuralı, ikinci fıkrasında ise doğruyu söyleme yükümlülüğü getirilmiştir ki bunlar taraf hâkimiyetinin sınırları olarak görülmektedir. Maddenin ilk fıkrası, Türk Medeni Kanunu’ndaki dürüstlük kuralının medenî usûl kanunundaki görünümüdür. ... Hukukun temel ilkelerinden biri olan dürüstlük kuralına yargılama sırasında da riayet edilmelidir. ... Maddenin ikinci fıkrasında, dürüstlük kuralının özel ve önemli bir unsur olan doğruyu söyleme ödevi açıkça düzenlenmiş bulunmaktadır. ... Davada dürüst davranma ilkesinden amaç 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu’nun 2. maddesinde yer alan ... ilkenin eldeki davada da geçerli olduğunun vurgulanmasıdır (Ejder Yılmaz, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 2012, s. 310). ...”. Aynı yöndeki diğer kararlar için bk. Y10HD, 2012/9247 E. 2012/9006 K. 17.05.2012 T.; Y10HD, 2013/15662 E. 2013/16389 K. 16.09.2013 T.; YHGK, 2014/8611 E. 2016/492 K. 06.04.2016 T.; Y21HD, 2015/18583 E. 2017/588 K. 06.02.2017 T.; YHGK, 2017/5-2566 E. 2018/85 K. 24.01.2018 T.; Y12HD, 2018/3657 E. 2018/8247 K. 18.09.2018 T.; Y22HD,

yüzden ve de özellikle dava ve savunma hakkı kullanımının sınırlarını çizmek suretiyle yerine getirdiği keyfiligi önleyici işlevi sebebiyle¹⁷, dürüstlük kuralının usûl hukukundaki yansıması olan ve yargılamada çok eskiden beri uygulanagelen bu yükümlülüklerin anlamı, niteliği, uygulama alanı, kapsamı, sınırları ve yaptırımlarının doğru şekilde anlaşılması, ayrıca önem taşımaktadır.

I. DÜRÜST DAVRANMA VE DOĞRUYU SÖYLEME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

A. Dürüst Davranma Yükümlülüğü

1. Genel Açıklama

Hukukun genel ilkelerinden biri olarak TMK m.2’de düzenleme bulan “dürüstlük kuralı” ve bu kuralı tamamlayıcı nitelikteki “hakkın kötüye kullanılması yasağı”, hukukun her alanında sıkça uygulanarak birçok yargı kararına dayanak teşkil etmektedir¹⁸. Dürüstlük kuralını Türk Medeni Kanunu’nun “Dürüst davranma” başlıklı 2. maddesinin 1. fıkrasında, “*Herkes, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır.*” şeklinde düzenleyen kanunkoyucu, aynı maddenin 2. fıkrasında, “*Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz.*” hükmüne yer vermek suretiyle hakkın kötüye kullanılması yasağını da maddî hukukta ayrıca ve açıkça düzenlemiştir¹⁹. Söz konusu ilke, hâkime, özel ve istisnai hâllerde adalete uygun hüküm tesis etme imkânını sağlaması bakımından oldukça önemlidir²⁰.

2016/10186 E. 2019/10613 K. 14.05.2019 T.; YHGK, 2017/5-2374 E. 2019/1161 K. 12.11.2019 T.; YHGK, 2017/5-2547 E. 2020/927 K. 24.11.2020 T.; Y1HD, 2021/1761 E. 2022/736 K. 27.01.2022 T.; Y12HD, 2023/5451 E. 2024/2871 K. 25.03.2024 T.

¹⁷ Tanrıver s. 410; Kurt-Konca, s. 74, 141.

¹⁸ Nami Barlas, ‘Dürüstlük Kuralı ve Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağının Alman Medenî Kanunu’ndaki Düzenlenme Tarzı ve Eleştirisi’, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 1997, C. 55, S. 3, s. 191; Ahmet Kılıçoğlu, ‘Taşınmaz Satımında Şekil ve Hakkın Kötüye Kullanılması’, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1981, C. 38, S. 1-4, s. 213.

¹⁹ Hakkın kötüye kullanılması yasağı, esasen dürüstlük kuralının doğal sonucu olmakla birlikte bu iki kural arasındaki ilişkinin ne olduğu hususu doktrinde tartışmalıdır. Bu bağlamda bir görüş uyarınca hakkın kötüye kullanılması yasağının düzenlendiği 2. fıkra hükmü, 1. fıkra düzenlenenden dürüstlük kuralının olumsuz yönden ele alınmasından başka bir şey değildir. Buna göre, bir hakkın dürüstlük kuralına aykırı bir şekilde kullanılması aynı zamanda o hakkın kötüye kullanıldığı anlamına gelmekte; bir hakkın kötüye kullanıldığı her durum da dürüstlük kuralına aykırılık teşkil etmektedir. Buna karşılık bu husustaki bir başka görüş ise, 1. fıkra yer alan dürüstlük kuralının fonksiyonunun kanunun ve sözleşmelerin yorumlanması ile boşlukların doldurulması olduğunu, 2. fıkra yer alan hakkın kötüye kullanılması yasağının ise bunlara ek olarak kanunu düzeltme fonksiyonunun da bulunduğunu; bu sebeple de bu iki kuralın birbiriyle fonksiyonel açıdan ve uygulama alanı bakımından aynıyet taşımayan hükümler olduğunu ifade etmektedir (Barlas, s. 192, dipnot 1).

²⁰ İyilikli, *Dürüstlük Kuralı*, s. 502.

HMK m.29/1 ile düzenlenmeden önce dürüst davranma yükümlülüğünün usûl hukukunda da mevcut olup olmadığına dair bir açıklık bulunmamakta²¹; buna rağmen her türlü hakkın kötüye kullanılması mümkün olduğundan²², özellikle dava ve savunma hakkının kötüye kullanılmasının, TMK m.2 anlamında hakkın kötüye kullanılması yasağı kapsamında bulunduğu hareketle, dürüstlük kuralının usûl hukukunda da uygulanan ve uygulanması da gereken bir ilke olduğu kabul edilmekteydi²³. Buna ilişkin olarak doktrinde, dürüstlük kuralının hakların kullanımının sınırını oluşturduğu ve sübjektif (kişisel) hakların kullanımında bile dürüstlük kuralına uyma mecburiyetinin bulunması karşısında bu kuralın, hukuk düzeninin kişilere tanıdığı imkânlardan yararlanmalarına ilişkin olan tarafların usûlî işlemleri hakkında evleviyetle geçerli olması gerektiği ifade edilmiştir²⁴. Ayrıca hâkime aralarındaki uyuşmazlık ile hâkimin hakkında hüküm kuracağı vakıaları açıklarken ve bunları ispat ederken, kendilerine tanınan savunma hakkının sınırsızca kullanımının tarafların keyif ve arzusuna bırakılamayacağı, bir hakkın dava yoluyla ileri sürülmesinde veya buna karşı savunma yapılmasında dürüstlük kuralına aykırı yöntemler kullanılmasının kabul edilemeyeceği de vurgulanmıştır²⁵. Bu sebeple dürüstlük kuralına ve hakkın kötüye kullanılması yasağına aykırı olan usûlî işlemlerin, kanunun lafzına uygun olsa bile, hâkim tarafından reddedilerek hukukî sonuçtan mahrum bırakılması gerektiği ileri sürülmüştür²⁶.

Özetle, HMK m.29/1 ile yasalaşmadan önce dahi dürüstlük kuralının usûl hukukunda da uyulması gerekli bir ilke olduğu doktrinde²⁷ ve yargı kararlarında kabul edilmiş, hatta dürüstlük kuralının Türk usûl hukukunda da uygulanacağına dair bir tereddüt bulunmadığı belirtilmiştir²⁸. Ayrıca bu ilke mülga Hukuk Usûlî Muhakemeleri Kanunu'nun çeşitli hükümlerine de yansımıştır²⁹. Örneğin, kötüniyetle ve haksız dava açılmasının sonuçlarını düzenleyen HMK m.329 hükmünün mülga Hukuk Usûlî Muhakemeleri Kanunu'ndaki karşılığı olan 422. madde hükmü uyarınca, kötüniyetli davalı veya hiçbir hakkı olmadığı hâlde dava açan

²¹ Max Guldener, 'Hukuk Muhakemeleri Usûlünde Âfakî Hüsniyet Esası' (Çeviren: Tahir Çağa), *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1946, C. 3, S. 2, s. 648.

²² M. Kemal Oğuzman/Nami Barlas, *Medenî Hukuk*, 11. Baskı, İstanbul 2014, s. 175.

²³ Yeğengil, s. 9; Y21HD, 2015/18583 E. 2017/588 K. 06.02.2017 T.

²⁴ Guldener, s. 648-651; Arslan, s. 52.

²⁵ Guldener, s. 651.

²⁶ Guldener, s. 655-657, 667.

²⁷ Seyfullah Edis, *Medenî Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri*, 6. Baskı, Ankara 1997, s. 302-303; Ozan Tok, 'Zamanaşımı Def'inin İleri Sürülmesinin Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı Çerçevesinde Sınırlandırılması', *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2015, C. 21, S. 1, s. 239-240; Yeğengil, s. 8; Özekes, *Vekâlet Ücreti*, s. 31, 47; Guldener, s. 648 vd., 662; İyilikli, *Dürüstlük Kuralı*, s. 496; Arslan, s. 48 vd.

²⁸ Arslan, s. 48, 62.

²⁹ Arslan, s. 49.

taraf, yargılama giderlerinden başka, diğer tarafın vekiliyle aralarında kararlaştırılan vekâlet ücretinin tamamı veya bir kısmını ödemeye mahkum edilebilmekte; söz konusu tarafa ayrıca mahkemece idarî para cezası verilmekte; bu hâllere vekil sebebiyet vermiş ise idarî para cezası vekil hakkında uygulanmaktaydı. Zikredilen düzenlemede her ne kadar tarafların dürüstlük kuralına uymakla yükümlü olduğu açıkça belirtilmemiş olsa dahi, daha farklı kelimelerin kullanılması suretiyle esasen TMK m.2'nin dayandığı fikir yansıtılmış bulunmaktadır³⁰.

2. Hukukî Niteliği

Hukukun genel ilkelerinden biri olarak TMK m.2'de düzenlenen dürüstlük kuralı ile hakkın kötüye kullanılması yasağına yargılama sürecinde de riayet edilmesini gerektiren davada “dürüst davranma” kuralı³¹, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda bir yük (külfet) değil, bir yükümlülük (ödev, mükellefiyet) olarak düzenlenmiştir³². Bunun sebebi HMK m.29/1'e uygun davranmalarının tarafların iradelerine bırakılmaması ve bu hükme aykırılık hâlinde, taraflara hukukî yaptırım uygulanacak olmasıdır (örneğin HMK m.7/2, 42/4, 124/3, 182/1, 213/1, 327, 329)³³. Dolayısıyla HMK m.29/1, tarafları yargılama boyunca dürüst davranmaya zorlayıcı nitelik taşımaktadır.

Tarafların dürüst davranma yükümlülüğü, davanın açılmasında³⁴, davaya cevap verilmesinde, yargılamanın yürütülmesi aşamasında; kısacası, yargılamanın başlangıcından sonuna kadar uyulması gerekli bir yükümlülüktür³⁵. Hâkim de somut olayda dürüstlük kuralına aykırılığın mevcudiyetinin dava dosyasından anlaşılması durumunda, taraflarca ileri sürülmesi gerekmeksizin, bu hususu HMK m.33 gereği re'sen dikkate alır³⁶. Ayrıca bu ilkeye aykırılığın mevcudiyetine iliş-

³⁰ Guldener, s. 652.

³¹ YHGK, 2024/5-419 E. 2024/414 K. 12.09.2024 T.

³² Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 154.

³³ Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 23. Baskı, Ankara 2018, s. 28. Buna karşılık yük (külfet) olarak düzenlenen davranışlar herhangi bir zorlayıcılık unsuru taşımaz. Bir yükün yerine getirilip getirilmemesi, sadece kişinin bu yüke bağlanan bir hakkı kazanması veya kazanamaması sonucunu doğurur (Eren, s. 45; Kurt-Konca, s. 66-67).

³⁴ Doktrindeki bazı yazarlara göre, davalının adresini bilmeyen davacının sırf prosedürü tamamlamak için yanlış adres vermesi dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğüne aykırılık teşkil edeceğinden, bu durumun teşvik edilmemesi için davalının adresini bilmeyen davacıyı mutlaka bir adres göstermeye zorlamak yerine, davacının dilekçesinde, yaptığı araştırmada davalı tarafın gerçek adresini tespit edemediğine yönelik makul açıklamada bulunması üzerine şartlarına göre mahkemece adres araştırması veya ilânen tebligat yoluna gidilebilmesi gerekir (Muhammet Özekes, 'HMK Bakımından Dava Dilekçesinde Eksiklik Halinde Yapılması Gereken İşlemler', *Prof. Dr. Hakan PEKCANİTEZ'e Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2014, C. 16, Özel Sayı, s. 272-273).

³⁵ Özekes, *Vekâlet Ücreti*, s. 35.

³⁶ YHGK, 2024/5-419 E. 2024/414 K. 12.09.2024 T.; Demet Çeliktaş, 'Şekle Aykırılık ve Şekle Aykırılığı İleri Sürmenin Sınırı Olarak Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı', *Dokuz Eylül Üniversitesi*

kin iddia, hukukî niteliği itibarıyla itiraz olduğundan³⁷, iddia ve savunmanın genişletilmesi yasağına tabi olmaksızın yargılama sona erinceye dek taraflarca her zaman ileri sürülebilir³⁸.

Dürüstlük kuralı objektiftir; başka bir anlatımla kişiler dışında oluşur³⁹. Dolayısıyla bir davranışın dürüstlük kuralına aykırılık teşkil edip etmediği, tarafların kendi anlayışına, kişisel duygu ve düşüncesine veya ruhsal durumuna göre değil⁴⁰; objektif kıstasa göre tespit edilecek bir husustur⁴¹. Dürüstlük kuralı, bir kişiden dürüst bir insan olarak beklenen davranışa ilişkindir ve bir davranışın dürüstlük kuralına uygun olup olmadığı belirlenirken, dürüst, makul, orta zekalı bir kişinin somut olayda nasıl davranacağı esas alınır⁴².

3. Uygulama Alanı ve Kapsamı

HMK m.29/1'de düzenlenmiş olan dürüst davranma yükümlülüğü, esasen HMK m.29/2'de yer alan doğruyu söyleme yükümlülüğünü de içeren oldukça geniş kapsamlı bir yükümlülüktür⁴³. Yargılama hukukunda dürüstlük kuralı, mahkemece, tarafların birbirleri ve mahkeme ile olan ilişkilerinde ve usûlî işlemlerin yorumlanması, tamamlanması, yeniden gözden geçirilmesi ve değiştirilmesinde göz önünde tutulan bir kuraldır⁴⁴. Dürüst davranma yükümlülüğü uyarınca taraflar ve onların avukatları⁴⁵, dava hakkı, iddia ve savunma hakkı ile diğer usûlî yet-

Hukuk Fakültesi Dergisi, 1987, C. 3, S. 1-4, s. 615; Edis, s. 292; Kılıçoğlu, s. 213; İyilikli, *Dürüstlük Kuralı*, s. 499; Tok, s. 243, 255; Oğuzman/Barlas, s. 187; Arslan, s. 27-28; İbrahim Ermenek, 'Hukuk Muhakemeleri Kanuna göre Ön İnceleme', *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2011, C. 2, S. 1, s. 158; İyilikli, *Dava Sebebi*, s. 107; Pekcanitez/Erdönmez, s. 912, 920; Dural/Sarı, s. 262, par. 1272; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 154; Kurt-Konca, s. 139, 142. Buna göre hâkim, doğruyu söyleme yükümlülüğünün yerine getirilip getirilmediğini değerlendirirken tarafların iddiaları, savunmaları, dosyadan anlaşılan bilgileri ve delilleri dikkate alır; ancak hâkim, kendisi bilgi toplayamaz ve kendi özel bilgisine dayanamaz (Pekcanitez/Erdönmez, s. 920).

³⁷ Dürüstlük kuralı esasen kendi başına ne itiraz ne de def'i karakterine sahip bir savunma vasıtasıdır. Buna karşılık somut bir olayda taraflardan birinin dürüstlük kuralına aykırı davranması vakıası ise bir itiraz sebebi teşkil eder (Tok, s. 243).

³⁸ YİBGK, 1990/4 E. 1991/3 K. 08.11.1991 T.; Pekcanitez/Erdönmez, s. 912; Kurt-Konca, s. 142.

³⁹ Arslan, s. 26, 59; Pekcanitez/Erdönmez, s. 913; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 154; Kurt-Konca, s. 143.

⁴⁰ Edis, s. 292; Arslan, s. 26.

⁴¹ Ferit H. Saymen, 'Mukayeseli Hukuk Bakımından Hakkın Suistimali', *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 1946, C. 12, S. 4, s. 1150; Çelikaş, s. 603-604. Doktrinde aksi yönde görüşler olmakla birlikte, hakkın kötüye kullanılması yasağına aykırılığın mevcut olup olmadığının tespitinde de objektif kriterlere göre hareket edilmesi gerektiği kabul edilmelidir (Edis, s. 327-328).

⁴² Çelikaş, s. 603.

⁴³ Kurt-Konca, s. 142. Yazara göre, "Temel bir hukuk ilkesi olan dürüst davranma yükümlülüğünün sahip olduğu genel anlam karşısında, Medeni Usûl Hukukunda, tarafların yalan söylemesine tek başına engel olamayacağı düşüncesiyle, doğruyu söyleme yükümlülüğü, dürüst davranma yükümlülüğünün somut bir uygulama şekli olarak düzenlenmiştir."

⁴⁴ Kurt-Konca, s. 140; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 154.

⁴⁵ Pekcanitez/Erdönmez, s. 914; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 154.

kilerin kullanılmasında; başka bir deyişle, dava açılmasıyla başlayan usûl hukuku ilişkisinin her safhasında, dürüstlük kuralına uygun davranmalıdır⁴⁶. Buna göre, salt karşı tarafı savunma masrafına sokmak için dava açan bir davacı, davacının meşru hakkının yerine getirilmesini geciktirmek amacıyla onun talebine itiraz eden davalı veya sırf neticeyi geciktirmek için kanun yollarına başvuran ya da çelişkili davranan taraf⁴⁷, hukuk düzenince kendilerine tanınan dava ve savunma haklarını kötüye kullanmış sayılır⁴⁸. Usûl hukukunda dürüstlük ilkesinin, taraflardan birinin mahkemece yapılan usûlî bir hatayı bildiği hâlde, bu hususu ileride davanın yeni baştan görülmesi sonucunu doğuracak tarzda bir imkân olarak elinde tutması durumunda da ihlal edilmiş olacağı, doktrinde ifade edilmektedir⁴⁹. Yargılamanın sürüncemede kalmaması amacıyla tarafların, kanundan kaynaklanan ve üzerlerine düşen tüm yükümlülükleri tam ve vaktinde yerine getirmeleri ve boş yere masraf yapılmasına sebebiyet vermemeleri de dürüstlük kuralı kapsamında gerçekleştirilmesi gereken davranışlardandır⁵⁰.

Yargıtay'ın uygulamasına göre örneğin, bir kimsenin daha önceden komşusuna balkonu kapatması için izin vermiş olmasına rağmen sonradan buna ilişkin dava açması hâlinde de bu durum, davacının dava hakkını kötüye kullanmasına dayanılarak reddedilmelidir⁵¹. Nitekim burada dava, karşı tarafta dava açılmayacağına dair haklı bir güven oluşturulduktan sonra açılmış olmaktadır⁵². Yine alacaklının aynı borçludan olan alacağını parçalar hâlinde çok sayıda dava açarak talep etmesinde hukukî yararı yoktur ve bu durum dürüstlük kuralına aykırılık teşkil eder⁵³. Hukukî yararı olsa bile davacının sadece daha fazla vekalet ücretine hak kazanabilmek için çok sayıda kısmî dava açması hâlinde de aynı sonuç doğar⁵⁴. Yine, kötü niyetli olmasa da kanundaki boşluktan yararlanılarak alacaklı

⁴⁶ Ramazan Arslan/Ejder Yılmaz/Sema Taşpınar-Ayvaz/Emel Hanağası, *Medeni Usûl Hukuku*, Ankara 2023, 9. Baskı, s. 171; Yeğengil, s. 8; Özekes, *Vekâlet Ücreti*, s. 32, 35; Arslan, s. 71 vd., 87; Tanrıver, s. 412-413; İçen Adem, "Koşulları Oluşmadan Açılan Belirsiz Alacak Davasında Usûlden Ret Kararı Verilmesine Dair Anayasa Mahkemesinin "İsmail Avcı" Bireysel Başvuru Kararının Değerlendirilmesi", *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2024, C. 2, S. 1, s. 127; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 122; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 154.

⁴⁷ YHGK'nın 2017/1-1243 E. 2021/113 K. sayılı ve 18.02.2021 tarihli kararında, tarafın daha önce gerçekleştirdiği bir hukuki durumla çelişen usûl işlemi yapmak istemesinin, yargılama sırasında dürüstlük kuralına aykırılık oluşturacak davranış şekillerinden birini teşkil ettiği ve çelişkili davranış yasağına tabi olduğu ifade edilmiştir.

⁴⁸ Yeğengil, s. 8; Arslan, s. 97.

⁴⁹ Edis, s. 303.

⁵⁰ Tanrıver, s. 412.

⁵¹ Y18HD, 2008/1278 E. 2008/5318 K. 01.05.2008 T.; Arslan/Yılmaz/Taşpınar-Ayvaz/Hanağası, s. 171; Yılmaz, *HMK Şerhi*, s. 311.

⁵² Pekcanitez/Erdönmez, s. 916.

⁵³ Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 121.

⁵⁴ Pekcanitez/Erdönmez, s. 914.

tarafından tek bir ilamdaki haklar, örneğin asıl alacak ve fer'ileri için yasal ve geçerli bir neden olmaksızın iki ayrı takip başlatılarak sebepsiz zenginleşmeye neden olacak şekilde fazladan avukatlık ücreti talep edilmesi ve davacı borçlu tarafa fazladan yargılama giderleri yükletilmesine; dolayısıyla borçlunun zarara uğratılmasına neden olunması, Yargıtay'ın yerleşik içtihadı uyarınca dürüst davranma yükümlülüğüne aykırılık teşkil eder⁵⁵. Ayrıca alacaklının, ilama bağlı alacağı için ilamlı icra takibi yerine ilamsız icra takibi yapması da dürüstlük kuralı ile bağdaşmaz⁵⁶. Bunlardan başka, açılmış ve hâlen görülmekte olan bir davanın ikinci kez açılması, davacının dürüst davranma yükümlülüğünü ağır şekilde ihlali anlama gelmekte olup, bu kişinin söz konusu davranışı sonucu karşılaşılabilecek derdestlik itirazı da bu ikinci davayı bertaraf etmek suretiyle esasen davanın taraflarını dürüst davranmaya zorlayıcı bir işlevi haizdir⁵⁷.

B. Doğruyu Söyleme Yükümlülüğü

1. Genel Açıklama

Doğruyu söyleme yükümlülüğü, dürüstlük kuralının özel ve önemli bir unsuru, somut bir uygulama şeklidir⁵⁸. Bu sebeple taraflardan birinin bilinçli şekilde yalan beyanda bulunması, aynı zamanda dürüst davranma yükümlülüğünün de ihlali teşkil eder⁵⁹. Bu yükümlülük, yargılama sürecinde karşı tarafa ve mahkemeye karşı yalan söylememe yükümlülüğünü ifade etmekte ve yargı organlarının korunmasını amaçlamakta olup⁶⁰; yargılamanın amacına ve dolayısıyla da gerçeğe ulaşılabilmesi için davanın açılmasından yargılamanın sona ermesine kadar taraflarca yerine getirilmesi gereken önemli yükümlülüklerden birini teşkil eder⁶¹.

⁵⁵ Y8HD, 2012/7921 E. 2012/10135 K. 09.11.2012 T.; Y12HD, 2012/18690 E. 2012/25539 K. 10.09.2012 T.; Y8HD, 2014/13218 E. 2014/14534 K. 08.07.2014 T.; Y8HD, 2014/5221 E. 2015/5534 K. 09.03.2015 T.; Y8HD, 2014/17218 E. 2015/19594 K. 04.11.2015 T.; Y8HD, 2015/19523 E. 2016/4650 K. 15.03.2016 T.; YHGK, 2014/8611 E. 2016/492 K. 06.04.2016 T.; Y8HD, 2016/10484 E. 2016/13508 K. 10.10.2016 T.; Y8HD, 2017/11231 E. 2017/7439 K. 22.05.2017 T.; Y8HD, 2015/16674 E. 2017/9905 K. 05.07.2017 T.; Y8HD, 2017/14178 E. 2017/14765 K. 08.11.2017 T.; Y12HD, 2018/3657 E. 2018/8247 K. 18.09.2018 T.; Y12HD, 2018/6599 E. 2019/6129 K. 10.04.2019; Y12HD, 2021/11733 E. 2022/4613 K. 07.04.2022 T.; Y12HD, 2022/10650 E. 2023/3146 K. 08.05.2023 T.; Y12HD, 2023/5451 E. 2024/2871 K. 25.03.2024 T.

⁵⁶ YİBGK, 2017/2 E. 2017/3 K. 26.05.2017 T.

⁵⁷ Tanrıver, s. 410-411.

⁵⁸ Y22HD, 2017/5912 E. 2017/4916 K. 09.03.2017 T.; YHGK, 2017/5-2566 E. 2018/85 K. 24.01.2018 T.; Y1HD, 2021/1761 E. 2022/736 K. 27.01.2022 T.; YHGK, 2024/5-419 E. 2024/414 K. 12.09.2024 T.; Arslan, s. 115; Tercan, s. 184; Tanrıver, s. 419; Kurt-Konca, s. 110, 141-142, 287-288.

⁵⁹ Kurt-Konca, s. 142-143.

⁶⁰ Kurt-Konca, s. 58, 73.

⁶¹ Ingo Saenger, *Zivilprozessordnung*, 10. Baskı, Baden-Baden 2023, ZPO §138, Rn. 1; Hans-Joachim Musielak/Wolfgang Voit, *Zivilprozessordnung (ZPO)*, 21. Baskı, Münih 2024, ZPO §138, Rn. 1; Tercan, s. 183, 211; Tanrıver, s. 415-416; Kurt-Konca, s. 48-49.

Buna göre taraflar, yargılamada kendi menfaatine uygun olarak neleri ileri sürüp sürmeyecekleri konusunda serbest olmakla birlikte ileri sürülen hususların doğru olması, beyan ve açıklamalarının gerçeğe aykırı olmaması gerekir⁶². Başka bir deyişle doğruyu söyleme yükümlülüğü, mahkeme kararına etki eden vakıalara ilişkin olarak tarafların usûl hilesine başvurmalarını önlemeyi amaçlar⁶³. Anılan yükümlülük bu yönüyle, taraflarca getirilme ilkesinin meydana getirebileceği sakıncaları da bertaraf eder⁶⁴.

Tarafların doğruyu söyleme yükümlülüğü, Türk hukukunda ilk defa 2011 tarihli HMK m.29/2 ile düzenlenmiş olmakla birlikte Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden önce de davada dürüstlük kuralının uygulanmasının bir gereği olarak tarafların doğruyu söyleme yükümlülüğünün bulunduğu doktrinde⁶⁵ ve yargı kararlarında kabul edilmekteydi. Nitekim, tarafların doğruyu söyleme yükümlülüğü, bir üst kavram olan dürüstlük kuralının uygulanma örneğini oluşturmakta olup, söz konusu yükümlülüğün ihlali, aynı zamanda dürüstlük kuralının da ihlali anlamına gelmektedir⁶⁶.

2. Hukukî Niteliği

Konusunu, taraflarca iddia ve savunmanın dayanağını oluşturan vakıalara ilişkin yapılan açıklamalar ve gösterilen deliller; yani dava malzemesinin teşkil ettiği “doğruyu söyleme” davranışı da⁶⁷, “dürüst davranma” kuralı gibi Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda bir yük (kulfet) değil, bir yükümlülük (ödev, mükelleftiyet) olarak düzenlenmiştir⁶⁸. Nitekim taraflar, yargılama sırasında doğruyu söyleyip söylememe hususunda serbest bırakılmamıştır ve HMK m.29/2'ye aykırılık hâlinde çeşitli yaptırımlar öngörülmüştür (HMK m.329/2, 375/1,g,h)⁶⁹. Ayrıca yargılamanın amacının gerçekleştirilmesine hizmet etmesi bakımından kamu düzenine ilişkin nitelik taşıması dolayısıyla hâkimin, bu yükümlülüğün yerine getirilip getirilmediğini re'sen gözetmesi gerekir⁷⁰.

⁶² Y22HD, 2017/5912 E. 2017/4916 K. 09.03.2017 T.; YHGK, 2017/5-2566 E. 2018/85 K. 24.01.2018 T.; Y1HD, 2021/1761 E. 2022/736 K. 27.01.2022 T.

⁶³ Cenk Akil, 'Avukatların Gerçeği Söyleme Yükümlülüğü', *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 2018, Y. 9, S. 35, s. 42.

⁶⁴ Akil, *Gerçeği Söyleme*, s. 43.

⁶⁵ Özkes, *Vekâlet Ücreti*, s. 32; İyilikli, *Dürüstlük Kuralı*, s. 497-500; Tercan, s. 183; Arslan, s. 116 vd.

⁶⁶ Arslan, s. 116; Tercan, s. 183, 185; İyilikli, *Dürüstlük Kuralı*, s. 497-498.

⁶⁷ Y1HD, 2021/1761 E. 2022/736 K. 27.01.2022 T.; YHGK, 2024/5-419 E. 2024/414 K. 12.09.2024 T.; Akil, *Gerçeği Söyleme*, s. 43.

⁶⁸ Wolfgang Krüger/Thomas Rauscher, *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*, 6. Baskı, Münih 2020, ZPO §138, Rn. 1; Kurt-Konca, s. 68-69; Pekcanitez/Erdönmez, s. 919.

⁶⁹ Kurt-Konca, s. 68-69.

⁷⁰ Kurt-Konca, s. 111, 283.

HMK m.29/2'de tarafların doğruyu söyleme yükümlülüğü, pozitif bir yükümlülük olarak düzenlenmiştir. Esasen bu yükümlülük, taraflara sübjektif anlamda gerçek beyanlarda bulunma yükümlülüğü yüklemesiyle pozitif karakterini ortaya koymakla birlikte, tarafların bilinçli şekilde gerçek dışı beyanlarda bulunmasını; yani yalan söylemesini yasaklaması dolayısıyla aynı zamanda negatif karaktere de sahiptir⁷¹. Bu hususta Alman hukuk doktrinde, doğruyu söyleme yükümlülüğü kapsamında beyanlarının sübjektif olarak gerçeğe uygun olması gerekliliğinin yanında ayrıca bu yükümlülüğün negatif yönü bağlamında tarafların, gerçeğin ortaya çıkmasını engelleyecek veya güçleştirecek olan hiçbir şeyi yapmamaları ve mahkemeye sundukları iddia ve savunmalarında gerçekten sapmamaları; özellikle karşı tarafın iddia ettiği hususların doğruluğunu biliyorlarsa bunları tartışmalı hâle getirmemeleri gerektiği kabul edilmektedir⁷².

Doğruyu söyleme yükümlülüğü, dürüst davranma yükümlülüğünün aksine, objektif nitelik taşımaz. Şöyle ki, bir vakıya ilişkin objektif gerçek, tektir; sübjektif gerçek ise, kişiden kişiye değişir⁷³. Bunun sebebi sübjektif gerçeğin, kişinin beş duyu organı aracılığıyla algılaması sonucunda vakıayı, hafızasında kaldığı hâliyle ifade etmesi ile oluşmasıdır⁷⁴. İşte doktrinde yapılan bu ayrım kapsamında doğruyu söyleme yükümlülüğünün objektif değil, sübjektif bir yükümlülük olduğu kabul edilmektedir⁷⁵. Nitekim, gerçeğin objektif olarak tespiti hâkimin görevidir⁷⁶. Ayrıca tarafların, iddia ve savunmalarını objektif gerçeğe uygun şekilde ortaya koyma yükümlülüğü altına sokulması, hak arama özgürlüğünün kullanılmasını da engeller⁷⁷. Bu sebeple HMK m.29/2 ile taraflara yüklenen yükümlülük, tarafların ileri sürdüğü hususların fiili durumla tam olarak örtüşmesi; yani objektif açıdan doğruluğu değildir⁷⁸. Buna göre tarafların, davanın dayanağını oluşturan vakıalara ilişkin açıklamalarını gerçeğe uygun bir biçimde yapma yükümlülüğü altında olması onların, söz konusu hususları sübjektif bir şekilde değerlendirerek kendi algıladığı hâliyle mahkemeye yansıtmalarına, iddialarını dayandırdığı vakıaları kendi kanaatine göre gerçek olduğuna inandığı şekilde mahkemeye sunmasına, ileri sürdüğü vakıayı ken-

⁷¹ Kurt-Konca, s. 59.

⁷² Christian Wolf/Nicola Ziebig, *Evidence in Civil Law - Germany*, Maribor 2015, s. 22; Tercan, s. 189-189, 190; Çoban, s. 594; Akil, *Gerçeği Söyleme*, s. 44.

⁷³ Kurt-Konca, s. 33.

⁷⁴ Kurt-Konca, s. 33.

⁷⁵ Christopher F. Weidt, *The Comparative Analysis of the UK and Germany in Civil Pleadings*, OPUS Siegen 2020, s. 30; Krüger/Rauscher, ZPO §138, Rn. 3; Saenger, ZPO §138, Rn. 1; Musielak/Voit, ZPO §138, Rn. 2; Tanrıver, s. 417, 419; Tercan, s. 190 vd., 211; Papakçı, s. 103, 108-109; Kurt-Konca, s. 33-34, 123, 238 vd.; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 123; Karslı, s. 238; Pekcanitez/Erdönmez, s. 919; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 153.

⁷⁶ Tercan, s. 191; Kurt-Konca, s. 34.

⁷⁷ Kurt-Konca, s. 319.

⁷⁸ Tercan, s. 190-191; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 153; Akil, *Gerçeği Söyleme*, s. 44.

di sübjektif algılayış şekline dayanarak, kendi görüş ve anlayışları doğrultusunda ve kendi hafızasındaki şekliyle aktarmasına engel değildir⁷⁹. Nitekim Kanun burada tarafların sübjektif değerlendirmesini değil, bilinçli şekilde yalan söylemesini yasaklamaktadır⁸⁰. Başka bir ifade ile doğruyu söyleme yükümlülüğü, davanın taraflarının vakıaları, kasıtlı olarak kendi kanaati ile çelişen şekilde aktarmasını, doğru olmadığını bildiği iddiaları ileri sürmesini yasaklamaktadır⁸¹. Buna karşılık tarafların doğruluğundan emin olmadığı vakıaları doğru olduğu kanaati ile ileri sürmesi, doğruyu söyleme yükümlülüğünün ihlalini oluşturmaz⁸². Bu bağlamda tarafların, gerçek olmadığını bilmediği maddî vakıalara dayanması, bunları ispat amacıyla delil göstermesi, karşı tarafça ileri sürülen gerçek olduğunu bilmedikleri maddî vakıaları ve bunları ispat için getirilen delilleri tartışmaya açması mümkündür⁸³. Yine bir davada ispat yükü kendisine düşen tarafın doğru olduğuna inanarak dayandığı vakıaların doğruluğunu kanıtlayamaması da somut olaya göre doğruyu söyleme yükümlülüğünün ihlali anlamına gelmeyebilir⁸⁴. Bu durumda gerçek olduğuna inanarak gerçeğe aykırı bir hususu ileri süren taraf doğruyu söyleme yükümlülüğüne aykırı davranmış olmazken; kendisinin gerçek olduğuna inanmadığı bir hususu ileri süren taraf, o husus gerçeğe uygun olsa bile, doğruyu söyleme yükümlülüğüne aykırı hareket etmiş olmaktadır⁸⁵. Dolayısıyla tarafların gerçek olmayan olayları gerçekmiş gibi açıklamasının yasaklanması da sübjektif yönden değerlendirilmelidir. Örneğin objektif açıdan imkânsız bir olayı, tarafın psikolojik bir rahatsızlığı bulunması gibi özel bir durum nedeniyle sübjektif değerlendirmesiyle gerçekmiş gibi algılaması söz konusu olabilir ve böyle bir hâlde bahsi geçen kişi esasen olayları, kendi açısından gerçeğe uygun bir şekilde açıklamaktadır⁸⁶. Bu durumda taraf, HMK m.29/2'ye aykırı davranmış olmayıp, mahkeme davayı aydınlatırken tarafın beyanını kabul etmemekle yetinecektir⁸⁷.

Doktrindeki bazı yazarlar, tarafların farklı bir olay kurgulaması ve gerçek olmayan olayları gerçekmiş gibi açıklamasının yanında, somut gerçekleri bilerek

⁷⁹ Kurt-Konca, s. 239; Tercan, s. 190-191; Papakçı, s. 108-109.

⁸⁰ Musielak/Voit, ZPO §138, Rn. 2; Papakçı, s. 108-109; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 123; Karslı, s. 238; Kurt-Konca, s. 35, 58, 61.

⁸¹ Wolf/Zeibig, s. 22; Vorwerk/Wolf, ZPO §138, Rn. 29; Karslı, s. 238-239; Pekcanitez/Atalay/Özeker, s. 153.

⁸² Wolf/Ziebig, s. 22-23; Weidt, s. 30-31; Saenger, ZPO §138, Rn. 1; Kurt-Konca, s. 61, 278; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 123; Karslı, s. 238 Akil, *Gerçeği Söyleme*, s. 44.

⁸³ Krüger/Rauscher, ZPO §138, Rn. 3; Musielak/Voit, ZPO §138, Rn. 2; Tanrıver, s. 417; Akil, *Gerçeği Söyleme*, s. 44.

⁸⁴ Arslan, s. 119.

⁸⁵ Tercan, s. 191; Kurt-Konca, s. 278.

⁸⁶ Papakçı, s. 109.

⁸⁷ *HMK Tasarısı*, s. 20; Papakçı, s. 109.

gizlemesinin de yasaklanmış olduğunu ileri sürmektedir⁸⁸. Hâlbuki taraflardan aleyhine olan hususları beyan etmesi beklenemeyecek olup, burada taraflara yüklenen yükümlülük, tarafların ileri sürdüğü hususların doğru olmasına, beyan ve açıklamalarının gerçeğe aykırı olmamasına ve gerek kendilerine gerek karşı tarafa ilişkin hususlarda yaptığı açıklamalar ile mahkemenin yanıtılmamasına ilişkindir⁸⁹.

3. Uygulama Alanı

Doğruyu söyleme yükümlülüğü, yargılamanın sadece sözlü kısmı veya duruşmalar için değil, yargılamanın her aşamasında yerine getirilmesi gereken bir yükümlülüktür⁹⁰. Bu yükümlülük daha davanın açılması anında doğmakta; davacı dava açarken ve dava dilekçesini hazırlarken (HMK m.119), davalı da savunmasını yaparken ve cevap dilekçesini hazırlarken (HMK m.129) bu yükümlülüğe uygun hareket etmek durumundadır⁹¹. Buna göre örneğin, dava konusu borcun ödendiğini bilen veya bu borcu kendisi ibra etmiş olan alacaklının, bu borcun ödenmesini dava etmesi hâlinde, daha davanın açılması aşamasında doğruyu söyleme yükümlülüğünün ihlali söz konusudur⁹². Doğruyu söyleme yükümlülüğü, tarafların hem yazılı hem de sözlü beyanları için (örneğin, ön inceleme duruşması sırasında dinlenilirken)⁹³, bütün dava ve yargılama usûlleri (örneğin, hakem yargılaması)⁹⁴ için, yargılama yapan tüm yargı mercileri önünde, hükmün temyizi ve icrası aşamasında da mevcuttur⁹⁵. Bu kapsamda isticvabın yapılmasına ilişkin HMK m.173/2'nin, "*Hâkim, isticvaba başlamadan önce isticvap olunan tarafa gerçeği söylemesi gerektiği hususunu hatırlatır.*" hükmü, tarafların doğruyu söyleme yükümlülüğünün isticvab sırasında da bulunduğunu ayrıca ve açıkça düzenlemiştir⁹⁶.

⁸⁸ Papakçı, s. 108-109.

⁸⁹ HMK Tasarısı, s. 20; Y22HD, 2017/5912 E. 2017/4916 K. 09.03.2017 T.; YHGK, 2017/5-2566 E. 2018/85 K. 24.01.2018 T.; YHGK, 2024/5-419 E. 2024/414 K. 12.09.2024 T.

⁹⁰ Krüger/Rauscher, ZPO §138, Rn. 1.

⁹¹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar-Ayyaz/Hanağası, s. 172; Tercan, s. 183, 186; Kurt-Konca, s. 147 vd.

⁹² Erdal Tercan, *Medeni Usûl Hukukunda Tarafların İsticvabı (Tarafların Bilgisine Delil Olarak Başvurulması)*, Ankara 2001, s. 189-190.

⁹³ Ermenek, s. 158; Adem Albayrak, 'Hukuk Yargılamasında Ön İnceleme', *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 2020, Y. 11, S. 41, s. 519; Kurt-Konca, s. 179; Y22HD, 2017/5912 E. 2017/4916 K. 09.03.2017 T.; YHGK, 2017/5-2566 E. 2018/85 K. 24.01.2018 T.; Y1HD, 2021/1761 E. 2022/736 K. 27.01.2022 T.; YHGK, 2024/5-419 E. 2024/414 K. 12.09.2024 T.

⁹⁴ Kurt-Konca, s. 157-158.

⁹⁵ HMK Tasarısı, s. 20; Weidt, s. 29-30; Tercan, s. 187, 211; İyilikli, *Dürüstlük Kuralı*, s. 500; Arslan, s. 119; Kurt-Konca, s. 70, 147 vd., 179; Tanrıver, s. 418; Pekcanitez/Erdönmez, s. 917-918.

⁹⁶ Bu bağlamda doktrinde, sırların korunması gerekliliği ve menfaat ihlali tehlikesinin bulunması durumunda, tanıklara sağlanan tanıklıktan çekinme imkânının isticvabtan kaçınma veya isticvab olunacak vakialara dair susma hakkı şeklinde isticvab olunacak tarafa da sağlandığının kabu-

4. Kapsamı

a. Süjesi

HMK m.29/2 ile getirilen yükümlülük, davacı veya davalı olduğuna bakılmaksızın davanın taraflarını⁹⁷, taraflar dışında ise tarafların yasal temsilcileri (veli veya vasileri) ile davaya müdahil olarak katılanları kapsamakta olup⁹⁸, tanık, bilirkişi gibi davanın tarafı olmayan kişilerin dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülükleri HMK m.29'dan değil, ilgili sair düzenlemelerden kaynaklanmaktadır⁹⁹. Buna karşılık, tasfiye memuru, iflâs idaresi gibi görevi gereği belirli bir malvarlığını temsil ettiğinden davada taraf durumunda bulunanlar, ihtiyari ve mecburi dava arkadaşları ile davaya aslî veya fer'î olarak müdahale edenler için de HMK m.29/2 uyarınca doğruyu söyleme yükümlülüğü uygulama bulur¹⁰⁰.

HMK m.29'un tarafların vekillerini de kapsayıp kapsamadığı hususu ise doktrinde tartışmalı olup bu hususta hâkim görüşteki yazarlar, tarafların kendilerini iradi temsilci ile temsil ettirmesi hâlinde gerçeği söyleme yükümlülüğünün avukatlar için, Avukatlık Kanunu m.34'ün yanı sıra HMK m.29 kapsamında da mevcut olduğunu ileri sürmektedir¹⁰¹. Buna göre avukatın, ancak karşı tarafın ileri sürdüğü iddiaların doğru olmadığına kanaat getirmesi durumunda karşı iddiada bulunması; bu hususların geçerli olmadığını gerçeğe aykırı ve keyfi olarak iddia etmemesi; müvekkilinin doğru olmadığından emin olduğu iddialarını davada ileri sürmemesi gerekir¹⁰². Buna karşılık bazı yazarlar ise, taraf vekillerinin HMK m.29'un kapsamında dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğünün, taraflarca kendilerine aktarılan bilgilerin mahkemeye yazılı ve sözlü şekilde beyanı ile sınırlı olduğunu düşünmektedir¹⁰³. Buna göre taraf vekillerinin, taraflarca kendilerine yapılan gerçeğe uygun açıklamaları gerçeğe aykırı şekilde mahkemeye

lünün; bu sebeple de davanın taraflarından birinin şahsen isticvabı sırasında anılan sebeplerle cevap vermekten kaçınması hâlinde, bunun o tarafın aleyhine yorumlanmaması gerektiği ifade edilmektedir (Tercan, s. 249). Başka bir anlatımla, bu görüş uyarınca, HMK m.171'in, "ilgili tarafın geçerli bir özürlü olmaksızın gelmediği veya gelip de sorulara cevap vermediği takdirde, isticvab konusu vakıaları ikrar etmiş sayılacağı"na dair hükmünün, bu takdirde uygulama bulmaması gerekir.

⁹⁷ Arslan/Yılmaz/Taşpınar-Ayvaz/Hanağası, s. 171; İyilikli, *Dürüstlük Kuralı*, s. 500; Tercan, s. 188; Kurt-Konca, s. 162-164; İyilikli, *Dava Sebebi*, s. 107-108.

⁹⁸ Weidt, s. 30; İyilikli, *Dürüstlük Kuralı*, s. 500; Tercan, s. 188; Kurt-Konca, s. 165-168; Mustafa Göksu, 'Türk Hukuk Yargılaması ile Mukayeseli Olarak Amerikan Hukuk Yargılamasında Gıyapta Hüküm (Default Judgment)', *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2021, C. 25, S. 4, s. 48; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 122; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 153; Akil, *Gerçeği Söyleme*, s. 42, 46.

⁹⁹ Papakçı, s. 110; Kurt-Konca, s. 109. Karşı görüş için bk. Direnisa, s. 278, dipnot 78.

¹⁰⁰ Tercan, s. 188.

¹⁰¹ Pekcanitez/Erdönmez, s. 917; Kurt-Konca, s. 170, 175 vd.; Tercan, s. 188; Tanrıver, s. 418; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 153; Akil, *Gerçeği Söyleme*, s. 41, 46-47.

¹⁰² Tercan, s. 188; Kurt-Konca, s. 170, 175-176.

¹⁰³ Papakçı, s. 110-111.

beyanı veya bunları gizlemesi hâlinde bunun, madde metninde taraf vekillerinden bahsedilmemiş olunması sebebiyle HMK m.29 kapsamında sayılmayacağı; ancak taraf vekillerinin bu şekildeki dürüst olmayan davranışlarından ve gerçeğe uygun olmayan beyanlarından doğacak zarardan müvekkillerine karşı ve meslek kuralları dolayısıyla disiplin yönünden sorumlu olacağı iddia edilmektedir¹⁰⁴.

b. Konusu

Doğruyu söyleme yükümlülüğünün düzenlendiği HMK m.29/2, "*Taraflar, davanın dayanağı olan vakıalara ilişkin açıklamalarını gerçeğe uygun bir biçimde yapmakla yükümlüdürler.*" şeklindedir. Dolayısıyla söz konusu yükümlülük, davanın temeli olan vakıalara, hükme esas teşkil edecek dava malzemesine; başka bir deyişle, tarafların iddia ve savunmalarını dayandırdıkları fiili sebeplere ve delillere ilişkindir¹⁰⁵. Üçüncü bir kişi tarafından inceleme ve kontrole açık tüm dahili ve harici vakıalar, hukukî olaylar, fiiller ve işlemler bu kapsamdadır¹⁰⁶. Doktrindeki bir görüş uyarınca, maddede yer alan "*davanın dayanağı olan vakıalara ilişkin açıklamalar*" ibaresi, davanın dayanağı olan olayların neler olduğuna ilişkin ayrımın nasıl yapılacağı ile davanın dayanağı olmayan olaylara ilişkin açıklamaların gerçeğe uygun yapılmasının zorunlu olup olmadığı belirsizlik taşıdığı ve yapılan bu ayrım, söz konusu düzenlemenin uygulanmasını güçleştirdiği için isabetli değildir¹⁰⁷.

Doğruyu söyleme yükümlülüğü tarafların, doğru olmadığını bildiği hususları davaya getirmemesini ve yalan söylememesini gerektirir¹⁰⁸. Dolayısıyla taraflar, gerek kendi lehlerine gerekse karşı taraf aleyhine ileri sürdüğü hususlar bakımından mahkemeyi yanıltmamalıdır¹⁰⁹. Buna göre, tarafların, davanın temeline (vakıalara) ilişkin açıklamalarını gerçeğe uygun bir şekilde yapması; karşı tarafın dayandığı vakıanın doğru olduğunu bilmesine rağmen buna karşı çıkıp deliller göstermeye çalışmaması gerekmektedir¹¹⁰. Yine buna göre davacı, bir hakka engel olan veya ortadan kaldıran bir vakıayı biliyorsa bunu tartışmalı hâle getirmeye

¹⁰⁴ Papakçı, s. 110-111.

¹⁰⁵ Tanrıver, s. 417; Tercan, s. 189; Ermenek, s. 158; Karslı, s. 238; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 153. Kurt-Konca'ya göre, tarafların iddia ve savunmalarının temelini oluşturan vakıalara ilişkin beyan ve açıklamalarının doğruluğu, "dar anlamda doğruyu söyleme yükümlülüğü"nün; vakıalara ilişkin açıklamaların yanında kimlik ve adres bilgileri, deliller ve hukukî sebebe ilişkin açıklamaların doğruluğu ise, "geniş anlamda doğruyu söyleme yükümlülüğü"nün kapsamını teşkil eder (Kurt-Konca, s. 179 vd., 223).

¹⁰⁶ Tercan, s. 189.

¹⁰⁷ Papakçı, s. 109.

¹⁰⁸ Wolf/Ziebig, s. 22; Tercan, s. 185; Tanrıver, s. 417; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 123; Akil, *Gerçeği Söyleme*, s. 44.

¹⁰⁹ Ermenek, s. 158; Albayrak, s. 520; Y1HD, 2021/1761 E. 2022/736 K. 27.01.2022 T.

¹¹⁰ Krüger/Rauscher, ZPO §138, Rn. 13; Tanrıver, s. 417; Arslan, s. 117; Kurt-Konca, s. 58, 239, 277; Pekcanitez/Erdönmez, s. 919.

çalışmamalıdır¹¹¹. Burada yasaklanan husus gerçeğe aykırı iddiada bulunulması olduğundan taraflar, gerçek olup olmadığı konusunda emin olmadığı vakialara dayanabilir; karşı tarafça ileri sürülen vakıaların doğru olduğunu bilmiyorsa bunları tartışabilir¹¹². Bu kapsamda tarafların yargılama süreci başladıktan sonra gerçekleşen değişiklikleri de mahkemeye açıklaması gerekebilir¹¹³. Örneğin, hasta ve yaşlı annesinin oturması için kiracısına gereksinim sebebiyle tahliye davası (TBK m.350) açan kiralayanın annesinin, yargılama henüz devam ederken ölmesi hâlinde bu durumun mahkemeye bildirilmemesi, doğruyu söyleme yükümlülüğüne aykırılık oluşturur¹¹⁴.

Yargıtay'ın tarafların aleyhine olan vakıaları bildirmeyebileceği görüşüne karşılık doktrindeki bir görüş, tarafların vakıalara ilişkin açıklamalarını, sadece kendi lehine olanları seçerek değil, gerçeği eksik beyanlarla saptırmadan ve değiştirmeden, tam şekilde yapması gerektiği; gerçeğin bir kısmının söylenmesi ile gerçeği söyleme yükümlülüğünün yerine getirilmiş sayılmayacağı; özellikle eksik bilgi verilmesinin gerçeğe aykırı bir durumu ortaya çıkarması hâlinde, doğruyu söyleme yükümlülüğüne aykırı davranıldığının kabul edilmesi gerektiği yönündedir¹¹⁵. Buna göre, her iki taraf da uyuşmazlık hakkındaki açıklamalarını, kendi lehine veya aleyhine olduğu fark etmeksizin, tam olarak yapmalıdır¹¹⁶. Buna karşılık örneğin, davalıya açtığı tazminat davasında her ne kadar tüm vakıaları tam olarak mahkemeye sunması gerekse de davacı, davalının dayandığı vakıaları mahkemeye sunmak zorunda değildir¹¹⁷. Nitekim bunları, mesela davacının kusuruna ilişkin vakıaları, mahkemeye davalının sunması gerekir¹¹⁸. Yine bu görüş uyarınca, tarafların kendisi hakkında suç teşkil eden bir konuda açıklama yapma yükümlülüğü de bulunmamaktadır¹¹⁹.

Kanımızca yukarıda zikredilen görüş, Alman Medenî Usûl Kanunu'nun konuyu düzenleyiş biçimini çağrıştırmaktadır¹²⁰. Alman Medenî Usûl Kanunu'nun ilgili hükmü uyarınca, "*Taraflar, vakıalara ilişkin beyanlarını tam ve gerçeğe*

¹¹¹ Arslan, s. 117; Tercan, s. 189-190; Akil, *Gerçeği Söyleme*, s. 44.

¹¹² Arslan, s. 118; Kurt-Konca, s. 61, 278; Pekcanitez/Erdönmez, s. 919.

¹¹³ Weidt, s. 32; Krüger/Rauscher, ZPO §138, Rn. 5; Vorwerk/Wolf, ZPO §138, Rn. 31.

¹¹⁴ Weidt, s. 32.

¹¹⁵ Arslan, s. 117-118; Tercan, s. 184-185; Pekcanitez/Erdönmez, s. 922.

¹¹⁶ Pekcanitez/Erdönmez, s. 922.

¹¹⁷ Vorwerk/Wolf, ZPO §138, Rn. 4; Pekcanitez/Erdönmez, s. 922.

¹¹⁸ Pekcanitez/Erdönmez, s. 922.

¹¹⁹ Saenger, ZPO §138, Rn. 2; Musielak/Voit, ZPO §138, Rn. 3; Krüger/Rauscher, ZPO §138, Rn. 14; Vorwerk/Wolf, ZPO §138, Rn. 31.1; Pekcanitez/Erdönmez, s. 922.

¹²⁰ Nitekim *Yılmaz* da HMK m.29/2'de düzenlenen "doğruyu söyleme yükümlülüğü"nın, Alman hukukundaki "gerçeği söyleme yükümlülüğü" kurumunun etkisi altında kalınarak benimsendiğini düşünmektedir (Yılmaz, *HMK Şerhi*, s. 320).

uygun bir şekilde sunulmalıdırlar." (ZPO §138 Abs.1)¹²¹. HMK m.27/2'de ise söz konusu yükümlülük, "*Taraflar, davanın dayanağı olan vakıalara ilişkin açıklamalarını gerçeğe uygun bir biçimde yapmakla yükümlüdürler.*" şeklinde kaleme alınmış olup, burada Alman Medenî Usûl Kanunu'nda olduğunun aksine, açıklamaların tam bir şekilde yapılması gerektiği ibaresi yer almamakta; açıklamaların sadece gerçeğe uygun bir biçimde yapılması gerektiğine işaret edilmektedir. Nitekim doktrinde de bahsi geçen görüşün, taraflarca getirilme ilkesinin (HMK m.25) egemen olduğu hukukumuzda, davanın taraflarının kendi aleyhine olan bir vakıayı mahkeme önüne taşımalarının insan doğasına ve hayatın olağan akışına aykırılık teşkil edeceği gerekçesiyle isabetsizliğine dikkat çeken yazarlar mevcuttur¹²². Dolayısıyla Türk hukukunda, Alman hukukunda olduğunun aksine, tarafların beyanlarını kendi aleyhine olan vakıalar bakımından tam; yani eksiksiz şekilde yapmasına ilişkin bir yükümlülük benimsenmiş olmadığından, maddî vakıalara ilişkin beyanların eksiklik içermesinin, doğruyu söyleme yükümlülüğünün ihlali olarak değerlendirilmemesi gerektiği gibi, bu yükümlülük ancak aktif bir davranışta bulunulması suretiyle ihlal edilebileceğinden, bazı vakıaların hiç açıklanmaması; yani susma hâlinde de kural olarak bu yükümlülüğün ihlalinin bahsedilemez¹²³. Nitekim taraflar, kendi menfaatine olan hususları ileri sürüp sürmemekte serbest olduğu gibi, aleyhine olan hususları da ileri sürmek zorunda değildir¹²⁴.

Daha önce de açıklandığı üzere tarafların doğruyu söyleme yükümlülüğünün, hükme esas teşkil edecek gerçek durumu yansıtan dava malzemesinin; yani vakıa ve delillerin getirilmesiyle ilgili olduğu kabul edilmektedir¹²⁵. Başka bir anlatımla söz konusu yükümlülük, hükme esas teşkil edecek gerçeklerin doğru şekilde beyanına ilişkin olup, davayı uzatmak için yapılan işlem ve davranışlar

¹²¹ Anılan düzenleme sebebiyle Alman hukukunda mahkemenin kararına etki edebilecek bir bilginin hiç açıklanmaması veya eksik açıklanması da doğruyu söyleme yükümlülüğüne aykırılık teşkil eder (Weidt, s. 32; Saenger, ZPO §138, Rn. 2; Musielak/Voit, ZPO §138, Rn. 5; Krüger/Rauscher, ZPO §138, Rn. 5).

¹²² Tanrıver, s. 417-418; Kurt-Konca, s. 252-253.

¹²³ Kurt-Konca, s. 75, 123, 279, 309; Ermenek, s. 158.

¹²⁴ Ermenek, s. 158; Albayrak, s. 520; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 123; Pekcanitez/Erdönmez, s. 917; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 152; Y1HD, 2021/1761 E. 2022/736 K. 27.01.2022 T. Aksi yöndeki görüş için bk. Akil, *Gerçeği Söyleme*, s. 45. Yazar, kural olarak tarafların kendi aleyhine olan vakıaları ileri sürme yükümlülüğü altına sokulmaması gerektiğini ifade etmekle beraber bu kurala bir istisnanın tanınması gerektiğini düşünmektedir. Buna göre, tarafın pasif kalması mahkemenin dava konusu olayın meydana geliş şeklini yanlış algılamasına yol açabilecek ve bu durum hükmün sonucunu etkileyebileceksa, tarafın kendi aleyhine olan vakıaları da beyan etmek zorunda olduğu kabul edilmelidir. Bununla birlikte aleyhe olan vakılardan hangilerinin ileri sürülmesinin gerektiği hakkında baştan kesin bir kriter belirlemenin mümkün olmaması sebebiyle, tarafın aleyhinde olan vakıayı mahkemeye bildirmemesinin gerçeği söyleme yükümlülüğünün ihlâl edip etmediğinin her somut olayda ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir.

¹²⁵ Arslan, s. 116; İyilikli, *Dürüstlük Kuralı*, s. 498; Kurt-Konca, s. 64; Ermenek, s. 158; Akil, *Gerçeği Söyleme*, s. 43.

gibi bunun dışındaki dürüstlük kuralı ihlalleri, doğruyu söyleme yükümlülüğünün kapsamında değerlendirilmez¹²⁶. Ayrıca doğruyu söyleme yükümlülüğünün kapsamı, olaylara ilişkin yapılan açıklamalar ile sınırlı olup, hukukî değerlendirmenin hâkim tarafından yapılacak olması sebebiyle tarafların uygulanacak hukuk kuralına ilişkin açıklamaları ile ileri sürülen vakıaların hukukî nitelendirmesinin doğruluğunu içermez¹²⁷. Yine taraflarca bir delilin mahkemeye sunulmaması veya hâkimin taraflardan açıklama istemesi, taraflara soru sorması ya da taraflardan delil göstermesini istediği hâllerde buna uyulmaması da doğruyu söyleme yükümlülüğüne aykırılık teşkil etmez¹²⁸.

c. Sınırları

Doğruyu söyleme yükümlülüğünün sınırını, en başta tarafların algısı ve bilgisi oluşturmaktadır¹²⁹. Doktrinde ayrıca, bazı hâllerde tarafların menfaatinin de doğruyu söyleme yükümlülüğünün sınırını teşkil edebileceği; dolayısıyla da doğruyu söyleme yükümlülüğünün, davanın taraflarının kendi aleyhine olan maddî vakıaları da mahkeme önüne taşınmasını öngören bir içerik taşıy şekilde anlaşılması gerektiği ifade edilmektedir¹³⁰. Buna göre doğruyu söyleme yükümlülüğüne uyulması hâlinde davanın taraflarından birinin şeref ve haysiyeti zedelenecek veya taraflardan biri cezai kovuşturma ile karşılaşacaksa, bu durumda doğruyu söyleme yükümlülüğünden vazgeçilmesi gerekmektedir¹³¹. Nitekim yerel bir mahkemece, HMK'nın 29. maddesinin doğruyu söyleme yükümlülüğünü düzenleyen 2. fıkrasının, Anayasa'nın 2.¹³², 36/I.¹³³ ve 38/V.¹³⁴ maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi isteminin Anayasa Mahkemesi (AYM) tarafından reddedilmiş olması da bu hususu desteklemektedir¹³⁵.

Yukarıda anılan iptal davasında başvuruda bulunan yerel mahkeme, iptal başvurusuna ilişkin kararının gerekçesinde şu ifadelerle yer vermiştir:

¹²⁶ Arslan, s. 116; İyilikli, *Dürüstlük Kuralı*, s. 498.

¹²⁷ Krüger/Rauscher, ZPO §138, Rn. 2; Papakçı, s. 109; Tercan, s. 190; Akil, *Gerçeği Söyleme*, s. 43. Aksi yöndeki görüş için bk. Kurt-Konca, s. 224, 232-233.

¹²⁸ Papakçı, s. 114.

¹²⁹ Kurt-Konca, s. 238-239.

¹³⁰ Tanrıver, s. 418; Kurt-Konca, s. 238, 246 vd.; Ermenek, s. 158; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 153.

¹³¹ Tanrıver, s. 418; Tercan, s. 192; Akil, *Gerçeği Söyleme*, s. 46; Kurt-Konca, s. 257 vd.

¹³² Anayasa m.2 uyarınca, "Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir."

¹³³ Anayasa m.36/I uyarınca, "Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı merci-leri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir."

¹³⁴ Anayasa m.38/V uyarınca, "Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz."

¹³⁵ AYM, 2012/4 E. 2012/130 K. 27.09.2012 T.; 10.12.2013 T. 28847 S. Resmî Gazete.

"... yürürlükten kaldırılan 1086 sayılı HUMK'un yürürlükte olduğu dönemde kanun, dava taraflarına davanın dayanağı olan olaylara ilişkin gerçeğe uygun bir biçimde açıklama yapma yükümlülüğü getirmeyerek bir düzenlenmeye gitmemiş, bu nedenle kanunun veya hâkimin dava taraflarına dava konusu yapılan olaylara ilişkin bir zorlama, iradelerine tesir etme gibi bir durum söz konusu değil iken; 01.10.2011 tarihinde yürürlüğe giren 6100 sayılı HMK'nın 29. maddesinin 2. fıkrasında emredici bir şekilde önceki yasadan farklı olarak bu husus açıkça düzenlenmiş, bu nedenle gerek kanun gerekse mahkemeler, tarafların davanın dayanağı olan olaylar hakkında yapılan açıklamaların gerçeğe uygun bir şekilde yapılması hususunda dava taraflarını zorlayacağı hükmü getirilmiştir. ... Anayasanın ... amir hükümleri ve evrensel hukukun genel ilkeleri gözetildiğinde gerek dava hâkimi gerekse kanunun hiçbir hükmü dava konusu yapılan, konusu suç teşkil eden veya teşkil etmesi ihtimali olan olay ve fiiller hakkında kendisini veyahut kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya ve bu yolla delil göstermeye zorlanamayacağı aşikardır."

İptal başvurusunda bulunan yerel mahkemenin, HMK m.29/2'nin, başvuruda belirtilen Anayasa hükümlerince korunan adil yargılanma hakkının unsurlarından olan "susma ve kendini suçlamama" hakkına aykırılık teşkil ettiği yönündeki çekincesi karşısında Anayasa Mahkemesi, verdiği ret kararında isabetli bir şekilde şu açıklamayı getirmiştir:

"Belirtilen Anayasa hükümleriyle korunan "susma ve kendini suçlamama" hakkının ihlalinden söz edilebilmesi için kişinin, kendisini veya kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanması gerekir. İtiraz konusu kuralda, hukuk mahkemelerinde tarafların davanın dayanağını oluşturan vakıalara ilişkin açıklamalarını gerçeğe uygun şekilde yapma yükümlülükleri düzenlenmiştir. ... Bu yükümlülük, davanın dayanağı olan vakıalara ilişkin olarak tarafları gerçek dışı beyan ve delilleri ileri sürmeme ödevi altına sokmaktan ibaret olup bunun taraflara kendi aleyhlerine olan hususları mahkemeye sunma veya aleyhlerine ileri sürülen hususları kabul etme ödevini yüklediği açıktır. Bir başka ifadeyle, taraflar aleyhlerine olan veya kendileri hakkında suç teşkil eden bir konuda açıklama yapmama hakkına sahip olup kuralın, tarafları buna zorlayan bir yönünün bulunduğu söylenemez."

II. DÜRÜST DAVRANMA VE DOĞRUYU SÖYLEME YÜKÜMLÜLÜKLERİNE AYKIRILIĞIN YAPTIRIMI

A. Genel Açıklama

Kural olarak, tarafların dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğüne uygun davranıp davranmadığının hâkim tarafından ayrıca incelenmesi zorunluluğu bulunmamaktadır¹³⁶. Buna karşılık, tarafların dürüst davranmadığı veya doğruyu söylemediğinin dava kapsamından anlaşılması hâlinde, dürüst davranma ve doğruyu söyleme, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda taraflar için birer yükümlülük olarak düzenlenmiş olduğundan, bazı yaptırımlarla karşılaşılması kaçınılmazdır¹³⁷. Nitekim bir yükümlülüğün ihlali, ihlalde bulunan kişinin hukukî sorumluluğunu doğurur veya mevcut hukukî sorumluluğunu genişletir¹³⁸.

Taraflarca yargılama sürecinin herhangi bir safhasında dürüstlük kuralı ve hakkın kötüye kullanılması yasağının çiğnenmesi veya bilerek gerçeğe aykırı beyanda bulunulması, dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğünün ihlali anlamına gelir¹³⁹. Böyle bir ihlalin varlığı hâlinde karşılaşılabilecek yaptırımlar, usûl hukuku alanında olabileceği gibi icra ve iflas hukuku¹⁴⁰, maddî hukuk

¹³⁶ Andrea Wall, 'Austria & Germany: A History of Successful Reforms', *Civil Litigation in China and Europe: Essays on the Role of the Judge and the Parties*, 2013, Volume 31, Chapter 7, s. 156.

¹³⁷ Özekes, *Vekâlet Ücreti*, s. 32; Tercan, s. 204 vd.

¹³⁸ Arslan, s. 60; Kurt-Konca, s. 65-66.

¹³⁹ Kurt-Konca, s. 277.

¹⁴⁰ Arslan, s. 134 vd. Bu hususa ilişkin olarak Y12HD'nin 2013/9819 E. 2013/19458 K. sayılı ve 27.05.2013 tarihli kararında, alacaklının para borcuna veya teminat verilmesine dair ilama dayalı olarak ilamsız icra takibi yapması, İcra ve İflas Kanunu (İİK) m.32'nin emredici hükmüne aykırılık teşkil edeceği gibi, HMK m.29'da düzenlenen dürüstlük kuralı ile de bağdaşmayacağından, bu talebin hukuk düzeni tarafından korunamayacağına hükmedilmiştir. YİBGK ise 2017/2 E. 2017/3 K. sayılı ve 26.05.2017 tarihli kararı ile ilamların genel haciz yolu ile ilamsız takibe konu edilmesinin icra hukukuna ve yargılama tekniğine uygun düşmediği; ayrıca böyle bir yolun tercih edilmesinin mahkemeleri de gereksiz yere ve mükerrer biçimde işgal edeceği; hiçbir belgeye dayalı olmaksızın icra takibine girişmek yerine alacağını hüküm altına aldirmek yolunu seçen alacaklının, bu seçimini takip aşamasında değiştirip ilama bağlı alacağını ilamsız takibe koymasının haklı görülemeyeceği; bu yola başvurmakta alacaklının hukukî yararının bulunmadığı gibi borçlunun hukukî durumunun ağırlaştırıldığı ve taraflar arasındaki menfaatler dengesinin bozulduğu sonucuna varmış ve içtihatların "[ilama dayalı bir alacağın ilamsız takip konusu yapılamayacağı]" yönünde birleştirilmesine karar vermiştir. İcra ve iflas hukukundaki yaptırımlara bir başka örnek olarak, İİK m.67/II uyarınca, "[İtirazın iptali] davada[sında] borçlunun itirazının haksızlığına karar verilirse borçlu; takibinde haksız ve kötü niyetli görülürse alacaklı; diğer tarafın talebi üzerine iki tarafın durumuna, davanın ve hükmolunan şeyin tahammülüne göre, red veya hükmolunan meblağın yüzde yirmisinden aşağı olmamak üzere, uygun bir tazminatla mahkûm edilir." Dolayısıyla, ilamsız icrada borçlunun ödeme emrine yaptığı itiraz üzerine alacaklı, itirazın iptali davası açar ve borçlu itirazında haksız bulunursa borçlu, icra inkâr tazminatına; alacaklı takibinde haksız bulunursa da alacaklı, belli bir miktar tazminata mahkûm edilir. Doktrindeki bir görüş uyarınca, söz konusu davada borçlunun itirazının veya alacaklının takibinin haksız olup olmadığı belirlenirken başvuru kriterlerinden birini dürüstlük kuralı (TMK m.2) teşkil etmektedir (Cenk Akil, 'İtirazın İptali Davasında İcra İnkâr Tazminatının Şartı Olarak Borçlunun İtirazının Haksızlığına Karar Verilmesi', *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2012, C. 3, S. 1, s. 317, 326-329).

ve hatta ceza hukuku¹⁴¹ açısından da söz konusu olabilir¹⁴². Buna ilişkin olarak HMK m.29'un gerekçesinde de dürüstlük kuralının taraf usûl işlemlerinde etkisini göstereceği ve dürüstlük kuralına aykırılık hâlinde işlemin hukukî sonuç doğurmasının mahkemece önleneceği açıkça belirtilmiştir¹⁴³. Doktrindeki bir görüş uyarınca, madde gerekçesinde yapılan bu açıklama sakıncalı bulunmakta; çünkü tarafların dürüst olmayan işlemlerinin sonuç doğurmasının engellenmesi yetkisinin hâkime tanınmasının, hâkimlerin bu hususta keyfi davranmasının yolunu açabileceği ve böylece tarafların adil yargılanma haklarının doğrudan mahkemece ihlal edilmesi sonucunun doğabileceği ileri sürülmektedir¹⁴⁴.

Doktrinde, doğruyu söyleme yükümlülüğüne uymanın tarafların iradelerine bırakıldığını ve dolayısıyla bu yükümlülüğe aykırı davranışın, tarafların savunma hakkını ortadan kaldıracak şekilde uygulanması çekincesi ile herhangi bir yaptırımının kanunkoyucu tarafından öngörülmeyle söz konusu düzenlemenin “ölü doğmasına göz yumulduğu”nu ve bu yükümlülüğün pratikte bir anlamı da bulunmadığını ileri süren bir görüş mevcuttur¹⁴⁵. Bu görüş uyarınca ayrıca, doğruyu söyleme yükümlülüğünün düzenlendiği HMK m.29/2 hükmü, “*Süresi içinde cevap dilekçesi vermemiş olan davalı, davacının dava dilekçesinde ileri sürdüğü vakıaların tamamını inkâr etmiş sayılır.*” şeklinde kaleme alınmış olan HMK m.128 hükmü ile çelişki içinde olup buna göre, cevap dilekçesini vermemiş olan davalı daha yargılamanın başında doğruyu söyleme yükümlülüğüne aykırı davranmış sayılacağı için söz konusu yükümlülüğün herhangi bir yaptırımı tabi olmaması

¹⁴¹ Dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğüne aykırı davranış, somut olayın özelliklerine göre taraflar bakımından dolandırıcılık suçu [Türk Ceza Kanunu (TCK) m.157], yargı görevi yapma etkillemeye teşebbüs suçu (TCK m.277), adil yargılamayı etkillemeye teşebbüs suçu (TCK m.288), hakaret suçu (TCK m.125), iftira suçu (TCK m.267) veya yanlış adres bildirme ve yalan beyanda bulunma suçu (Tebliğat Kanunu m.53); avukat bakımından ise Avukatlık Kanunu m.134 uyarınca disiplin cezasını gerektiren bir suç olarak ortaya çıkabilir (Tercan, s. 210-211; Kurt-Konca, s. 327 vd.). Bu bağlamda AYM'nin bir kararında yer alan, doğruyu söyleme yükümlülüğünü düzenleyen kural (HMK m.29/2) ile taraflara yüklenen doğruyu söyleme ödevinin, cezai yaptırımı olmayan usûlî bir yükümlülük olduğu; madde gerekçesinde de, “*Bu ödevde aykırılık hâlinde beyanlar dikkate alınmayacak ve değerlendirilmeyecektir.*” denilmek suretiyle bu yükümlülüğe aykırı davranışın “beyanların dikkate alınmaması” dışında herhangi bir hukukî sonucunun olmayacağına açıkça belirtildiği yönündeki görüşe (AYM, 2012/4 E. 2012/130 K. 27.09.2012 T., 10.12.2013 T. 28847 S. Resmî Gazete) katılmak mümkün değildir. Doğruyu söyleme yükümlülüğüne aykırılığın ceza hukuku alanındaki yaptırımlarına ilişkin ayrıntılı açıklama için bk. Kurt-Konca, s. 327 vd.

¹⁴² Tercan, s. 204-205, 212.

¹⁴³ HMK Tasarısı, s. 20.

¹⁴⁴ Papakçı, s. 111.

¹⁴⁵ Papakçı, s. 103-104, 112. Yazar, Türk hukukuna ilk defa 2011 tarihli HMK ile giren tarafların doğruyu söyleme yükümlülüğünün, TMK m.2'nin usûl hukukuna olan bir yansıması olarak algılanamayacağını; söz konusu yükümlülük yasalasmadan önce tarafların davanın dayanağı olan olaylara ilişkin açıklamalarını gerçeğe uygun şekilde yapmak zorunda olmadığını; bu yöndeki bir davranışın TMK m.2'ye aykırılık olarak değerlendirildiği bir kararın ve hatta bu hususta bir tartışmanın mevcut olmadığını ileri sürmektedir.

isabetli bulunmaktadır¹⁴⁶. Hâlbuki doğruyu söyleme yükümlülüğü, dürüstlük kuralının özel ve önemli bir unsurudur¹⁴⁷. Bir diğer anlatımla dürüstlük kuralı, doğruyu söyleme yükümlülüğüne göre bir üst kavramdır. Dolayısıyla dürüst davranma yükümlülüğünün ihlali hâlinde uygulanabilecek genel hükümler, doğruyu söyleme yükümlülüğünün ihlali hâlinde de uygulama alanı bulur¹⁴⁸. Ayrıca “doğruyu söyleme” davranışının Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda bir yük değil de yükümlülük olarak düzenlenmiş olması da¹⁴⁹, zaten bu davranışa uyulmaması hâlinde yaptırımla karşılaşılacağı ve tarafların bu davranışta bulunup bulunmama konusunda serbest bırakılmadığı anlamına gelir¹⁵⁰. Bununla birlikte HMK m.29/2 hükmünün HMK m.128 hükmü ile çeliştiğine ilişkin tespit, doğruyu söyleme yükümlülüğü pasif değil, aktif bir yükümlülük olduğundan isabetli değildir¹⁵¹. Bu durumda kanımızca, HMK m.29/2’nin uygulanması tarafların iradesine bırakıldığı için hükmün etkisiz olduğuna ve bu yükümlülüğe aykırılık hâlinde herhangi bir yaptırımla karşılaşılacağına dair anılan görüşe katılmak mümkün değildir.

B. Maddî Hukuktaki Yaptırımlar

1. Uğranılan Zararı Tazmin Yükümlülüğü

Dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğünün ihlali hâlinde maddî hukuk alanında karşılaşılacak en doğal sonuç, ihlali gerçekleştiren tarafın kusurunun sabit olması hâlinde hukukî sorumluluğunun doğması; başka bir anlatımla, söz konusu yükümlülüğe aykırı davranmak suretiyle karşı tarafa verilen zararın, Türk Borçlar Kanunu’nun haksız fiil hükümleri (TBK m.49 vd.) uyarınca tazminidir¹⁵².

¹⁴⁶ Papakçı, s. 113, 116.

¹⁴⁷ HMK Tasarısı, s. 20; İyilikli, *Dürüstlük Kuralı*, s. 497-498; Tercan s. 191; Kurt-Konca, s. 141-142.

¹⁴⁸ Kurt-Konca, s. 287.

¹⁴⁹ Krüger/Rauscher, ZPO §138, Rn. 1; Kurt-Konca, s. 68-69; Pekcanitez/Erdönmez, s. 919.

¹⁵⁰ Arslan, s. 61; Kurt-Konca, s. 68-69; Eren, s. 28.

¹⁵¹ Farklı gerekçe ile aynı yöndeki görüş için bk. Göksu, *Gıyapta Hüküm*, s. 47-48. Yazar, HMK m.128’in, dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğünün sınırlarını belirlediğini; buna göre kanunoyucunun susma hakkını bu yükümlülüklerden daha üstün tutmuş olduğunu ifade etmektedir.

¹⁵² Musielak/Voit, ZPO §138, Rn. 8; Krüger/Rauscher, ZPO §138, Rn. 15; Vorwerk/Wolf, ZPO §138, Rn. 2.1; Kurt-Konca, s. 312 vd.; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 123; Pekcanitez/Erdönmez, s. 921. Dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğüne aykırılık sebebiyle zarara uğramış olan taraf uğradığı zararın giderilmesi için tazminat davası açmaktan başka, durdurma, önleme ve tespit davaları da açabilir (Edis, s. 331). Bununla birlikte istisnaî, özellikle kamu düzenini ilgilendiren hâllerde zararın giderilmesi, özel kanunî düzenleme ile sağlanabilir (Kurt-Konca, s. 313-314). Örneğin, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun “Gelir ve aylık bağlanmayacak hâller” kenar başlıklı 56. maddesinin, “Eşinden boşandığı halde, boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşadığı belirlenen eş ve çocukların, bağlanmış olan gelir ve aylıkları kesilir. Bu kişilere ödenmiş olan tutarlar, 96 ncı madde hükümlerine göre geri alınır.” şeklindeki son fıkrası, esasen boşanma davalarında doğruyu söyleme yükümlülüğü ihlal edilerek alınan boşanma kararının fer’î bir sonucu olarak Sosyal Güvenlik Kurumu’nun uğradığı zararın giderilmesini sağlayan özel bir

Buna göre bir kimsenin dürüst davranma yükümlülüğüne aykırı bir şekilde, örneğin mevcut olmadığını bildiği bir alacağın tahsili için dava açması veya icra takibi başlatması hâlinde bu kişi, bundan dolayı karşı tarafa vermiş olduğu zararı tazmin etmek mecburiyetinde kalacaktır¹⁵³. Benzer şekilde örneğin, doğruyu söyleme yükümlülüğünün ihlali sebebiyle yargılama uzamış ise talep sonucuna geç ulaşılmamasından kaynaklı gecikme faiziyle karşılanamayan zararlar da bu kapsamda giderilebilir¹⁵⁴. Dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğüne aykırılık sebebi ile yargılamanın iadesi (HMK m.375/1,h) söz konusu olduğunda da karşı taraf, bu sebeple uğradığı zarar için tazminat talep edebilir¹⁵⁵.

Haksız fiilin unsurlarını ihtiva eden TBK m.49/I uyarınca, *“Kusurlu ve hukuka aykırı bir fiille başkasına zarar veren, bu zararı gidermekle yükümlüdür.”* TBK m.49/II uyarınca ise, *“Zarar verici fiili yasaklayan bir hukuk kuralı bulunmasa bile, ahlaka aykırı bir fiille başkasına kasten zarar veren de, bu zararı gidermekle yükümlüdür.”* Dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğünün ihlali sebebi ile ortaya çıkan zararın bu iki fıkradan hangisine dayanılarak tazmin edileceğine ilişkin olarak doktrinde ileri sürülen bir görüş, tarafların, iddia ve savunmalarının temelini oluşturan vakıalara ilişkin beyan ve açıklamalarını gerçeğe uygun yapmaması sebebi ile meydana gelen ve usûl hukuku araçlarıyla giderilemeyen zararın tazmini için TBK m.49/I’ın uygulanması gerektiği yönündedir¹⁵⁶. Buna göre, vakıalar dışındaki hususlarda yalan beyanda bulunulmasından doğan zararın usûl hukuku araçları ile giderilememesi hâlinde ise, TBK m.49/II uygulama alanı bulmalıdır¹⁵⁷. Doğruyu söyleme yükümlülüğünün, “dar anlamda doğruyu söyleme yükümlülüğü” ve “geniş anlamda doğruyu söyleme yükümlülüğü” şeklinde bir ayrıma tabi tutularak incelenmesine dayanan bu görüş, vakıalar dışında kalan hususlara ilişkin ihlalin, HMK m.29/2’ye değil, genel olarak dürüst davranma yükümlülüğüne; yani HMK m.29/1’e aykırılık teşkil ettiğini ifade etmektedir¹⁵⁸. Bu durumda HMK m.29/2’ye aykırılıktan doğan zararın tazmini için doğruyu söyleme yükümlülüğünün herhangi bir kusurlu davranış; yani kast veya ağır, orta ya da hafif ihmal ile ihlali yeterliyen; HMK m.29/1’e ay-

düzenlemez. Nitekim böyle bir durumda taraflar boşanma kararını, ancak mahkemeye bilinçli olarak yalan beyanda bulunarak almış olabilirler. Bu husustaki başka bir örneği ise haksız yere sahtelik iddiası hâllerinde zararın giderimi için başvurulacak özel bir hüküm olan, *“Sahtelik iddiası sonunda haksız çıkan taraf kötüniyetli ise bu sebeple ertelenen her bir duruşma için celse harcına ve talep hâlinde bu sebeple diğer tarafın uğradığı zararları tazmin etmeye mahkûm edilir.”* şeklindeki HMK m.213/1’dir.

¹⁵³ Rasih Yeğencil, ‘Dava ve Müdafaa Hakkının Sui İstimali ve Bundan Mütevellit Hukukî Mesuliyet’, *Ankara Barosu Dergisi*, 1944, S. 8, s. 8.

¹⁵⁴ Kurt-Konca, s. 312-313.

¹⁵⁵ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 153.

¹⁵⁶ Kurt-Konca, s. 318-319.

¹⁵⁷ Kurt-Konca, s. 319.

¹⁵⁸ Kurt-Konca, s. 319.

kırlıktan doğan zararın tazmini için ise, dürüst davranma yükümlülüğünün mutlaka kasten ihlal edilmiş olması gerekecektir. Biz ise, HMK m.29'da düzenlenen bu iki yükümlülüğe aykırılıktan doğan zararın tazmini bakımından böyle bir ayırım yapılmamasını isabetli bulmuyor ve her iki yükümlülüğün kusurlu bir şekilde ihlalinin tazminat yükümlülüğü doğuracağını düşünüyoruz.

2. Elde Edilmesi Amaçlanan Hakkın Engellenmesi

Bir hakkın varlığı veya doğumu kadar, bu hakkın hukuk düzeni önünde nasıl savunulduğu veya ileri sürüldüğü de önemlidir¹⁵⁹. Nitekim maddi hukuk açısından dürüstlük kuralına aykırı davranış yoluyla elde edilmesi amaçlanan hakkın engellenmesi kaçınılmazdır. Bu hususta örnek vermek gerekirse dürüstlük kuralı, şekle aykırılığı ileri sürme hakkının da sınırını teşkil eder¹⁶⁰. Şekle aykırılık iddiasının hakkın kötüye kullanılmasını teşkil ettiği hâllerde, şekle aykırılığın dürüstlük kuralı ile aşılması söz konusu olur; başka bir ifadeyle, bir sözleşmenin şekle aykırılık sebebiyle geçersiz olduğunun tespiti için açılan bir dava, bu geçersizliği ileri sürme hakkının kötüye kullanılmış olması hâlinde reddedilir¹⁶¹. Buna göre örneğin, akdedilen bir sözleşmenin şekle aykırılığını taraflardan birinin bizzat yaratması veya önermesi ya da şekle aykırı olduğunu bilmesine rağmen bilinçli olarak sözleşmeyi ifa etmesi ve fakat daha sonra şekle aykırılığa dayanarak sözleşmenin geçersizliğini ileri sürmesi, dürüstlük kuralının unsurlarından biri olan çelişkili davranış yasağına aykırıdır. Böyle bir şekle aykırılık iddiası hakkın kötüye kullanılmasını teşkil ettiğinden, bu sözleşme şekle aykırılık sebebiyle geçersiz sayılamaz¹⁶². Benzer şekilde, sözleşmenin kanuna karşı hile amacıyla yapılmış olması halinde de taraflardan birinin daha sonradan bu sözleşmenin geçersizliğine dayanması, dürüst davranma yükümlülüğünün ihlali oluşturur ve bu kişi amaçladığı hukukî sonuca ulaşamaz¹⁶³.

3. Zamanaşımı Def'inin İleri Sürülememesi

Doktrinde, zamanaşımı def'inin ileri sürülmesinin hakkın kötüye kullanılmasını teşkil ettiği hâllerde, zamanaşımının kamu düzeni veya kamu yararını ko-

¹⁵⁹ Y1HD'nin 2021/1761 E. 2022/736 K. sayılı ve 27.01.2022 tarihli kararına konu olayda bir kişi, kendisine açılan taşınmazlara ilişkin davada yapılan işlemlerde herhangi bir muvazaa olmadığını, mirasbırakanın paylaşırma amacıyla hareket ettiğini savunmuş; ancak mahkeme, muvazaa olgusunu benimseyerek tapu iptali ve tescil kararı vermiş ve bu karar kesinleşmiştir. Daha sonra aynı kişinin, kardeşi yönünden muvazaa olgusunun kesinleştiğini ileri sürerek aynı taşınmazlarda hak iddia etmesi, Yargıtay tarafından açık bir şekilde TMK m.2 ve HMK m.29'daki emredici kuralara aykırı bulunmuştur.

¹⁶⁰ Kılıçoğlu, s. 214.

¹⁶¹ Oğuzman/Barlas, s. 185.

¹⁶² O. Gökhan Antalya, 'Geçerlilik Şekline Aykırılığın Yaptırımı ve Sınırları', *Yargıtay Dergisi*, 1992, C. 18, S. 3, s. 372, 377 vd.; Çeliktas, s. 601-602, 638; Kılıçoğlu, s. 220; Oğuzman/Barlas, s. 177-178; Edis, s. 347 vd.

¹⁶³ Arslan/Yılmaz/Taşpınar-Ayvaz/Hanağası, s. 171.

ruma amacı güden bir müessese olmaması sebebiyle, ileri sürülen def'inin hâkim tarafından dikkate alınmaması gerektiği¹⁶⁴; ancak aynı sonucun kamu düzeni ve kamu yararını koruma amacıyla düzenlenen hak düşürücü süreler bakımından söz konusu olamayacağı ifade edilmektedir¹⁶⁵. Her ne kadar doktrinde, zamanaşımı def'inin ileri sürülmesinin dürüstlük kuralına aykırılığı TMK m.2 kapsamında değerlendirilse de bu durumda uyumsuzluğun taraflarından biri, dürüstlük kuralına aykırı davranışı yargılama esnasında gerçekleştirdiğinden, kanımızca bu davranış aynı zamanda HMK m.29/1'e de aykırılık teşkil etmektedir. Bu bağlamda özellikle zamanaşımı def'inin ileri sürülmesinin çelişkili davranış yasağına aykırılık oluşturması veya bir tarafın diğer tarafta uyandırdığı haklı güveni boşa çıkarması durumunda hâkim¹⁶⁶, zamanaşımı def'inin ileri sürülmesinin dürüstlük kuralına aykırılığını re'sen dikkate alacaktır¹⁶⁷. Örneğin borcunu ödeyeceği konusunda alacaklıda haklı bir izlenim yaratmış ve onu, alacağının talebi için hukukî yollara başvurmaktan alıkoymuş olmasına rağmen borçlunun, kendisine sonradan açılan davada veya başlatılan takipte zamanaşımı def'ini ileri sürmesi, uyandırılan güvene aykırı bir davranış ve dolayısıyla da hakkın kötüye kullanılmasını teşkil eder¹⁶⁸. İşte böyle bir durumda borçlunun zamanaşımı def'ini ileri sürme hakkı hukuk düzenince korunmaz ve zamanaşımı savunması mahkemece reddedilerek davaya devam edilir¹⁶⁹.

C. Usûl Hukukundaki Yaptırımlar

1. Usûlî Dezavantajın Doğması ile Beyanların ve/veya Usûlî İşlemin Mahkemece Dikkate Alınmaması

Hakkın kötüye kullanılması yasağını düzenleyen TMK m.2/II hükmü uyarınca, *"Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz."* Dolayısıyla böyle bir durumda, dürüstlük kuralına aykırı şekilde ve kötüye kullanılan hakka dayanan talepler ile dürüstlük kuralına aykırılık taşıyan savunmaların dikkate alınmaması sonucu doğar ve hak sahibi, bu yolla elde etmek istediği yararı elde edemez¹⁷⁰. Başka bir deyişle, hakkını kötüye kullanan kişi bakımından usûlî dezavantaj doğmuş olur¹⁷¹. Bu durumda hakkını kötüye kullanan taraf davacı ise, davasının reddedilmesi; davalı ise, uyumsuzluğun davacı lehine karara bağlanma-

¹⁶⁴ Oğuzman/Barlas, s. 185; Tok, s. 239, 245 vd., 252 vd.

¹⁶⁵ Tok, s. 239, 245 vd., 252 vd.

¹⁶⁶ Arslan, s. 106 vd.

¹⁶⁷ Tok, s. 248-249, 256.

¹⁶⁸ Oğuzman/Barlas, s. 183; Y14HD, 2006/13930 E. 2006/14349 K. 04.12.2006 T.

¹⁶⁹ Yılmaz, *HMK Şerhi*, s. 313-314.

¹⁷⁰ Oğuzman/ Barlas, s. 185; Edis, s. 331; Arslan, s. 104 vd.; Tanrıver, s. 419 vd.

¹⁷¹ Kurt-Konca, s. 70, 289 vd.

sı söz konusu olabilir¹⁷². Şöyle ki, davada dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğüne aykırı olan işlemin hâkim tarafından dikkate alınmayıp yok sayılması mümkün olmasa da usûlî sonuç doğurmasına izin verilmez; yani reddedilir¹⁷³. Başka bir anlatımla, dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğüne aykırılık teşkil eden taraf usûl işlemlerinin hukukî sonuç doğurması mahkemece önlenir¹⁷⁴. Bu durum özellikle tarafların yargılamanın sonuçlanmasını geciktirme amacıyla yaptıkları usûlî işlemler ve talepler bakımından söz konusu olur¹⁷⁵. Tarafların doğruyu söyleme yükümlülüğüne aykırı olan yazılı ve/veya sözlü beyanları ise mahkemece dikkate alınmaz ve değerlendirilmez¹⁷⁶. Örneğin, bilerek gerçeğe aykırı iddiaların ileri sürülmesi veya karşı tarafın ileri sürdüğü hususların doğruluğu bilinmesine rağmen bunların inkâr edilmesi ya da tartışmalı hâle getirilmesi hâlinde, bu beyan ve iddialar mahkemece dikkate alınmaz¹⁷⁷. Bunun doğal sonucu olarak da hükümde, bu tür iddia ve beyanların tespiti gerçekleştirilir ve bunlar mahkeme kararına esas teşkil edemez¹⁷⁸.

Bu hususta önemle belirtilmelidir ki, taraflardan birinin doğru olmadığını bildiği fakat aleyhine olan maddî bir vakıayı ikrar etmesi hâlinde, HMK m.188/2'deki maddî bir hatadan kaynaklanmadıkça ikrardan dönülemeyeceğine ilişkin kurala dayanılarak hâkimin bu ikrarla bağlı olduğu düşünülmemeli; doğruyu söyleme yükümlülüğü ile bağdaşmayan bu ikrarın mahkemece dikkate alınmayacağı kabul edilmelidir¹⁷⁹. Her ne kadar tasarruf ilkesi (HMK m.24)¹⁸⁰, taraf-

¹⁷² Edis, s. 331; Yılmaz, *HMK Şerhi*, s. 311. Doğruyu söyleme yükümlülüğünün ihlalinde ortaya çıkacak usûlî dezavantaj, daima davanın kaybedilmesi olmayabilir. Şöyle ki, doğruyu söyleme yükümlülüğünü ihlal eden tarafın ispat yükü altında olmadığı hâllerde, karşı tarafın ispatı sağlayamaması sonucunda ihlali gerçekleştiren tarafın davayı kazanması söz konusu olabilir (Kurt-Konca, s. 291, 312).

¹⁷³ Arslan, s. 60, 78; Pekcanitez/Erdönmez, s. 914-915; Kurt-Konca, s. 145.

¹⁷⁴ YHGK, 2024/5-419 E. 2024/414 K. 12.09.2024 T.

¹⁷⁵ Pekcanitez/Erdönmez, s. 915.

¹⁷⁶ *HMK Tasarısı*, s. 20; Weidt, s. 44; Saenger, ZPO §138, Rn. 3; Krüger/Rauscher, ZPO §138, Rn. 15; Arslan/Yılmaz/Taşpınar-Ayvaz/Hanağası, s. 172; İyilikli, *Dürüstlük Kuralı*, s. 499; Tercan, s. 205; Ermenek, s. 158; İyilikli, *Dava Sebebi*, s. 137; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 122; Pekcanitez/Erdönmez, s. 920; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 153; Kurt-Konca, s. 119, 290-291; Y22HD, 2017/5912 E. 2017/4916 K. 09.03.2017 T.; YHGK, 2017/5-2566 E. 2018/85 K. 24.01.2018 T.; Y1HD, 2021/1761 E. 2022/736 K. 27.01.2022 T.; YHGK, 2024/5-419 E. 2024/414 K. 12.09.2024 T.

¹⁷⁷ Tercan, s. 205; Oğuzman/Tercan, s. 185; Kurt-Konca, s. 289.

¹⁷⁸ İyilikli, *Dürüstlük Kuralı*, s. 499; Tercan, s. 205; İyilikli, *Dava Sebebi*, s. 109; Kurt-Konca, s. 289.

¹⁷⁹ Tanrıver, s. 419; İyilikli, *Dava Sebebi*, s. 139; Kurt-Konca, s. 197, 199, 205-206. Aksi yöndeki görüş için bk. Vorwerk/Wolf, ZPO §138, Rn. 31; Pekcanitez/Erdönmez, s. 920 (Yazarlara göre ikrarda doğruyu söyleme yükümlülüğü bulunmamaktadır; çünkü aksinin kabulü hâlinde HMK m.188/2 hükmü anlamsız hâle gelir); Krüger/Rauscher, ZPO §138, Rn. 13 [Yazarlar, hâkimin kasten yapılan gerçeği yansıtmayan ikrar ile bağlı olduğunu; aksi hâlde ZPO §290'ın (HMK m.188/2) yaptırım gücünün ortadan kalkacağını ileri sürmektedir]; Akil, *Gerçeği Söyleme*, s. 46.

¹⁸⁰ HMK m.24 uyarınca, "(1) Hâkim, iki taraftan birinin talebi olmaksızın, kendiliğinden bir davayı inceleyemez ve karara bağlayamaz. (2) Kanunda açıkça belirtilmedikçe, hiç kimse kendi lehine

ların dava açma, davayı takip etme ve davayı sona erdirmeleri konusunda irade serbestisini esas alsa da medeni usûl hukukunun asıl amacının gerçeğe ulaşmak olduğu unutulmamalıdır¹⁸¹. Buna göre tek taraflı açık bir irade beyanı ile gerçekleşen ikrar¹⁸², kural olarak ilgili olduğu vakıayı çekişmeli olmaktan çıkarır (HMK m.188/1); ancak somut olaydaki taraf iradesinin gerçeğe aykırı bir vakıanın ikrarı yönünde olması hâlinde dâhi hâkimin bu beyan ile bağlı sayılması, gerçeğe aykırı vakıanın çekişmesiz kabul edilmesi ve hükme dayanak yapılması, hiç şüphesiz medenî usûl hukukunun amacına aykırılık teşkil eder¹⁸³. Tarafların aralarında gerçek olmayan bir vakıa üzerinde anlaşarak mahkemeyi bununla bağlı tutmaları da aynı gerekçe ile mümkün değildir¹⁸⁴.

Kötüniyetli ıslah hâlinde kararın, ıslah dikkate alınmadan verileceği hususu ise Kanun'da açıkça düzenlenmiş bulunmaktadır. Nitekim HMK m.182 cümle 1 uyarınca, *"İslahın davayı uzatmak veya karşı tarafı rahatsız etmek gibi kötüniyetli düşüncelerle yapıldığı deliller veya belirtilerle anlaşılırsa, mahkeme, ıslahı dikkate almadan karar verir."* Anılan hükmün karşılığı teşkil eden mülga HUMK m.90 uyarınca ise¹⁸⁵, ıslahın dürüstlük kuralına aykırı şekilde yapılması hâlinde dâhi bu ıslah geçerli kabul edilmekte; mahkeme yalnız para cezasına ve karşı tarafın zararlarının ödenmesine karar verebilmekte; bu durumda da dürüstlük kuralına aykırılık teşkil eden işlem yaptırımsız kalmaktaydı¹⁸⁶. Bunun sebebi ise 2008 yılında yapılan değişikliğe kadar HUMK m.90'ın, *"İslah hakkının, mücerred hasmı izaç ve davayı sürüncemede bırakmak gibi fena bir maksadla kullanıldığı karinei haliye ile anlaşılırsa hâkim ıslah talebinde bulunan kimseyi diğer tarafın bilûmum zarar ve ziyanını tazmin ile mahkûm ettikten başka yüz liraya kadar cezayı nakdiye de*

olan davayı açmaya veya hakkını talep etmeye zorlanamaz. (3) Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri dava konusu hakkında, dava açıldıktan sonra da tasarruf yetkisi devam eder."

¹⁸¹ Kurt- Konca, s. 48-50, 121.

¹⁸² Arslan/Yılmaz/Taşpınar-Ayvaz/Hanağası, s. 435.

¹⁸³ Kurt-Konca, s. 205-206 (Yazar, *"gerçeğe aykırı olarak ikrarda bulunan tarafı cezalandırmak uğruna, yargılamanın gerçeğe ulaşma amacından vazgeçilemeyeceğini"* ifade etmektedir).

¹⁸⁴ Akil, *Gerçeği Söyleme*, s. 43.

¹⁸⁵ Her ne kadar 1086 sayılı mülga HUMK'da tarafların dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğü ayrıca ve açıkça düzenlenmemiş olsa da bu hususta 6100 sayılı yürürlükteki HMK'da özel olarak düzenlenmiş yaptırımların büyük kısmı, mülga usûl kanununda da yer almaktaydı. Buna göre yetkili mahkemede dava açılmasının kötüye kullanılmasının yaptırımı HUMK m.9/II'de; kötüniyetli hâkimin reddi talebinin yaptırımı HUMK m.36/IV'te; kötüniyetli ıslahın yaptırımı HUMK m.90'da; haksız yere sahtelik iddiasında bulunulmasının yaptırımı HUMK m.319'da; dürüstlük kuralına aykırılık nedeniyle yargılama giderlerinden sorumluluk hususu HUMK m.418'de; haksız dava açılmasının yaptırımı HUMK m.422'de; kötüniyetle istinaf yoluna başvurulmasının yaptırımı HUMK m.426/K'da; kötüniyetle temyizcinin yaptırımı HUMK m.434'te ve lehine hüküm tesis edilen tarafın karara esas alınan yemini yalan yere etmesi ve lehine verilen hükme hile ile etki etmiş olması hâlleri ayrı ayrı yargılamanın iadesi sebebi olarak HUMK m.445/6,7'de düzenlenmekteydi.

¹⁸⁶ HMK Tasarısı, s. 59.

mahkûm edebilir." hükmünü ihtiva ediyor olmasıydı¹⁸⁷. Anılan bu istisnai hüküm dışında ise gerçeği yansıtmayan beyanların mahkemece dikkate alınmaması, doğruyu söyleme yükümlülüğü HMK m.29/2 ile yasalaşmadan önce dahi TMK m.2'nin bir sonucu olarak doktrinde ve uygulamada kabul edilmektedir.

2. Mahkemece Yetkisizlik Kararı Verilmesi

Bir hakkın, hak sahibine meşru bir menfaat sağlamak yerine sırf karşı tarafa zarar vermek ve onu güç duruma düşürmek amacıyla kullanılması, hakkın kötüye kullanılmasını teşkil eder¹⁸⁸. Dolayısıyla davacının davasını, davayı görmeye yetkili birden fazla mahkemeden sırf karşı tarafı daha büyük bir zarara sokma amacıyla ona en elverişsiz olan mahkemede açması da, dava hakkının kötüye kullanılması olarak kabul edilmektedir¹⁸⁹. Bu hususun düzenlendiği HMK m.7/2 uyarınca, *"Birden fazla davalının bulunduğu hâllerde, davanın, davalılardan birini sırf kendi yerleşim yeri mahkemesinden başka bir mahkemeye getirmek amacıyla açıldığı, deliller veya belirtilerle anlaşılırsa, mahkeme, ilgili davalının itirazı üzerine, onun hakkındaki davayı ayırarak yetkisizlik kararı verir."* Anılan kanun hükmü hem ihtiyari hem de mecburi dava arkadaşlığı hâlinde uygulama bulur¹⁹⁰. Buna göre örneğin, sırf gerçek davalıyı kendi yerleşim yeri mahkemesinden başka bir mahkemeye getirtmek için davacının, davaya yapay olarak bir başka davalıyı dahil ederek davayı onun yerleşim yeri mahkemesinde açtığından belirtilerden veya delillerden anlaşılması durumunda, hâkimin, HMK m.7/2 uyarınca yetkisizlik kararı vermesi gerekir¹⁹¹.

Söz konusu düzenlemenin amacı, esasen davalıyı korumak olmakla birlikte uygulamada, davalının ileri sürdüğü yetki itirazının dürüstlük kuralına aykırı olduğu gerekçesiyle reddedildiği içtihatlar da mevcuttur. Örneğin Yargıtay'ın, tarafların sözleşme serbestisi içinde karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanı ile yabancı bir devlet mahkemesini yetkili kıldığı somut bir olayda, davanın davalının yerleşim yeri mahkemesinde açılması üzerine, davalı tarafından yargılama aşamasında ileri sürülen uyuşmazlığın yabancı devlet mahkemesinde çözümlenmesi gerektiğine ilişkin yetki itirazının, sadece davalının savunma hakkının kendi yerleşim yeri mahkemesinde daha iyi kullanabileceği gerekçesiyle dürüstlük ku-

¹⁸⁷ 23.01.2008 tarih ve 5728 Sayılı Kanun'un 11. maddesi ile HUMK m.90, *"İslahın davayı uzatmak veya karşı tarafı rahatsız etmek gibi kötüniyetli düşüncelerle yapıldığı deliller veya belirtilerle anlaşılırsa, mahkeme, ıslahı dikkate almadan karar verir. Ayrıca, mahkemece kötüniyetle ıslaha başvuru, karşı tarafın bu yüzden uğradığı bütün zararlarının tazmininin yanı sıra ikiyüz Türk Lirasından beşyüz Türk Lirasına kadar idarî para cezası verilir."* şeklinde değiştirilmiştir.

¹⁸⁸ Oğuzman/Barlas, s. 179.

¹⁸⁹ Yeğengil, s. 8.

¹⁹⁰ Arslan, s. 83.

¹⁹¹ Arslan, s. 83.

ralıyla bağdaşmadığı yönündeki kararı¹⁹², haklı olarak doktrindeki bazı yazarlarca isabetli bulunmamaktadır¹⁹³. Hâlbuki böyle bir durumda, yabancı mahkeme lehine yapılan yetki anlaşmasının mevcudiyeti söz konusu olduğundan, davanın davalının yerleşim yeri mahkemesinde açılması üzerine davalının bu yetki sözleşmesine dayanan yetki itirazı, esasen dürüstlük kuralına aykırılık teşkil etmez¹⁹⁴. Aksine, bu itirazı ileri süren davalı, yabancı mahkemeyi yetkili kılma yönündeki daha önceki davranışı ile çelişmeyen bir itirazda bulunduğundan, burada yetki itirazının ileri sürülmesi hakkın kötüye kullanılmasını teşkil etmemekte ve ileri sürülen itirazın kabulü gerekmektedir¹⁹⁵.

3. Tarafta Değişiklik Talebinin Reddi

HMK m.124/3 uyarınca, "... *dürüstlük kuralına aykırı olmayan taraf değişikliği talebi, karşı tarafın rızası aranmaksızın hâkim tarafından kabul edilir.*" Bu kapsamda, dava açılırken taraf temsilcisinde yanılma sonucunda tarafın yanlış gösterilmesi, yeteri kadar araştırma yapılmış olmasına rağmen taraf sıfatında yanılma hâli, ölmüş kişiye ya da tüzelkişiliği olmayan kişi topluluklarına dava açılması, resmî sicil ve kayıtlardaki hataların tarafın yanlış gösterilmesine neden olması gibi durumlarda yapılan taraf değişikliği talebi, doktrinde ve uygulamada dürüstlük kuralına aykırı sayılmamaktadır¹⁹⁶. Anılan hükmün mefhumu muhalifinden ise, dürüstlük kuralına aykırılık teşkil etmesi hâlinde, iradî taraf değişikliğinin hâkim tarafından kabul edilmeyeceği sonucuna varılmaktadır. Bu bağlamda dürüstlük kuralına aykırı olan iradî taraf değişikliği, karşı tarafın rızası olsa bile hâkim tarafından reddedilir. Nitekim dava dilekçesinde davalı tarafın kimliğinin doğru beyan edilmesi de doğruyu söyleme yükümlülüğü kapsamında olup davalının bilinçli olarak davalı tarafı yanlış göstermesi hâlinde, bunun usûlî sonuçlarına katlanması gerekir¹⁹⁷. Bu kapsamda davayı ölmüş bir kişiye karşı bilerek açan veya davayı kaybedeceğini anlayan tarafın, davalı tarafı değiştirme talebi, dürüstlük kuralına aykırılık teşkil edeceğinden hâkim tarafından reddedilmelidir¹⁹⁸.

¹⁹² Y11HD, 2008/5454 E. 2009/2604 K. 06.03.2009 T.

¹⁹³ Emre Esen, 'Yabancı Mahkeme Lehine Yapılan Yetki Anlaşmasına Dayanan Yetki İtirazının Değerlendirilmesinde Dürüstlük Kuralının Etkisi ve Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 06.03.2009 Tarihli İçtihadının Eleştirisi', *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 2011, C. 31, S. 1, s. 191, 203-204, 206.

¹⁹⁴ Yetki itirazının dürüstlük kuralına aykırılık teşkil etmesi, örneğin davayı veya icra takibini geciktirmek amacıyla yapılması hâlinde söz konusu olabilir (Arslan, s. 81).

¹⁹⁵ Esen, s. 204, 206.

¹⁹⁶ Tolga Akkaya, 'Medeni Usûl Hukukunda İradî Taraf Değişikliği (HMK m.124)', *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (Prof. Dr. Hakan PEKCANİTEZ'e Armağan)*, Özel Sayı 2014, C. 16, s. 908 vd.

¹⁹⁷ Kurt-Konca, s. 219.

¹⁹⁸ Akkaya, 908; Kurt-Konca, s. 218-219.

4. Yargılama Giderlerinden Sorumluluk

“Dürüstlük kuralına aykırılık sebebiyle yargılama giderlerinden sorumluluk” başlıklı HMK m.327’nin ilk fıkrası uyarınca, *“Gereksiz yere davanın uzamasına veya gider yapılmasına sebebiyet vermiş olan taraf, davada lehine karar verilmiş olsa bile, karar ve ilam harcı dışında kalan yargılama giderlerinin tamamını veya bir kısmını ödemeye mahkûm edilebilir.”* Anılan hüküm, dava sonunda hak-sız çıkana yargılama giderlerinin yükletilmesi ilkesinin (HMK m.326/1) istisnalarından birini oluşturur¹⁹⁹. Buna göre, bazı kötünietli ve yanıltıcı davranışları gerçekleştirmesi durumunda davayı kazansa bile tarafın, yargılama giderlerinin tümü veya bir bölümünden sorumlu tutulması mümkün olabilmektedir²⁰⁰. Nitekim Yargıtay, mülga Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu’nun yürürlükte olduğu dönemde verdiği bir kararına konu somut olaydaki davalı, yönetici olduğu döneme ait belgelerin denetçi tarafından incelenmek üzere ibrazı konusunda yapılan müteaddit çağrılara cevap vermemek ve gereğini yapmamak suretiyle bu belgelerin ibrazını da içeren davaya sebebiyet verdiğinden, HUMK m.418 (HMK m.327) hükmünü dikkate alarak tüm yargılama giderlerinden davalının sorumlu olması gerektiğine hükmetmiştir²⁰¹. HMK m.327/1, temelinde dürüstlük kuralı bulunan doğruyu söyleme yükümlülüğünün ihlali de uygulanır. Bu kapsamda, gerçeğe aykırı beyanlarla davanın uzamasına, çeşitli giderler yapılmasına veya yanlış kişiye dava açılmasına sebep olan taraf, davada lehine karar verilmiş olsa bile, karar ve ilam harcı dışında kalan yargılama giderlerinin tamamını veya bir kısmını ödemeye mahkûm edilebilir²⁰². Bu durumda örneğin, dava konusu uyuşmazlıkla ilgili bilgi sahibi olmadığını bildiği kişileri, sırf yargılamayı uzatmak için tanık olarak gösteren tarafın, dava lehine sonuçlanmış olsa bile bu husustaki giderleri ödemeye mahkûm edilmesi gerekir²⁰³. Ayrıca dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğünü ihlal eden tarafın yargılama giderlerine mahkûm edilebilmesi için diğer tarafın bu yönde bir talebi gerekmeyip, bu hüküm mahkemece re’sen uygulanmalıdır²⁰⁴.

HMK m.327/2 uyarınca ise, *“Bir kişi davada sıfatı olmadığı hâlde, davacıyı, davalı sıfatı kendisine aitmiş gibi yanıltıp, kendisine karşı dava açılmasına*

¹⁹⁹ Pınar Çiftçi, ‘Kentsel Dönüşüm Sürecinde Riskli Yapı Tespitine Yönelik Yargısal Hakların Kötüye Kullanımından Doğan Tazminat Sorumluluğu’, *Ulusal ve Uluslararası Yargı Kararları Işığında Deprem Hukuku Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 2021, İstanbul Medipol Üniversitesi Yayınları: 43, s. 252.

²⁰⁰ Çiftçi, s. 252-253.

²⁰¹ Y18HD, 1992/12838 E. 1993/1222 K. 08.02.1993 T.

²⁰² Kurt-Konca, s. 298-299.

²⁰³ Kurt-Konca, s. 299.

²⁰⁴ Kurt-Konca, s. 300.

sebebiyet verirse, davanın sıfat yokluğu nedeniyle reddi hâlinde, davalı yararına yargılama giderlerine hükmedilemez.” Bu hususa ilişkin olarak uygulamada Yargıtay, taraf sıfatı olmadığı hâlde davacıyı, davalı sıfatı kendisine atmış gibi yanıltarak kendisine karşı dava açılmasına sebebiyet verdiği için, sıfat yokluğu nedeni ile hakkındaki davanın reddine karar verilen davalı lehine vekâlet ücreti takdir edilmemesi gerektiğine karar vermektedir²⁰⁵.

HMK m.327’deki düzenlemenin amacı, tarafların dürüstlük kuralına aykırı şekilde yargılamayı uzatmalarının ve kendilerine dava açılmasına sebep olmalarının engellenmesi ile dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğünün ihlalden kaynaklanan zararların tazmininin sağlanmasıdır²⁰⁶. Bu bağlamda özellikle avukatla yürütülen davalarda, hiçbir hukukî ve maddî dayanağı olmadan dava açılması, yargılamanın gerektirdiği asgari şartlar sağlanmaksızın yargı organına başvurulması, haksızlığı ve itiraz üzerine kaldırılacağı kesin geçici hukukî korumaların talep edilmesi, ara kararların mazeret olmaksızın zamanında yerine getirilmemesi, harç ve giderlerin kasıtlı şekilde eksik yatırılması, görev ve yetkiye ilişkin herhangi bir tereddüt bulunmamasına rağmen görevsiz ve/veya yetkisiz mahkemede dava açılması gibi hâllerde, bu tür davranışların yargılamayı uzatacağının avukat tarafından bilindiği veya bilinmesi gerektiği gözetilerek, dürüstlük kuralına aykırılığın mevcudiyetinin kabulü gerekir²⁰⁷. Buna karşılık haklı olduğuna inanarak ancak yeterli delili olmadan dava açan veya savunma yapan tarafın yargılama giderlerinden sorumlu tutulması, burada dürüstlük kuralına aykırı bir davranışta bulunulmaksızın hak arama özgürlüğünün kullanılmış olması sebebiyle, söz konusu değildir²⁰⁸.

²⁰⁵ Y22HD, 2016/1151 E. 2016/4207 K. 17.02.2016 T.: “... Alt işveren işçisi tarafından, feshin geçersizliğine karar verilmesi istemiyle yalnızca alt işveren hakkında veya geçersizlik yahut muvazaa iddiasıyla sadece asıl işveren aleyhine açılan davalarda, asıl işveren-alt işveren ilişkisinin geçersiz veya muvazaaya dayandığının belirlenmesine bağlı olarak, davalı olarak gösterilen kişinin işçinin gerçek işvereni olmadığının belirlenmesi halinde taraf sıfatı sorunu ortaya çıkmaktadır. ... İşe iade davasının yalnızca asıl işveren veya alt işveren aleyhine açılması durumunda, mahkemece, dava hemen reddedilmemeli, davalı olarak gösterilmeyen asıl işveren veya alt işverene davanın teşmili için davacı tarafa süre verilmeli, verilen süre içinde, diğer dava arkadaşına teşmil edilirse davaya devam edilmeli, aksi halde dava sıfat yokluğundan reddedilmelidir. Taraf teşkili sağlandıktan sonra işin esasına yönelik olarak yapılacak inceleme sonucunda, asıl işveren-alt işveren ilişkisinin geçersiz veya muvazaaya dayanması sebebi ile feshin geçersizliğine yönelik karar gerçek işveren hakkında kurulmalı, geçersiz veya muvazaaya dayalı ilişkinin diğer tarafı hakkında sıfat yokluğu davanın reddine karar verilmelidir. Ancak, 6100 Sayılı Kanun’un 327. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca taraf sıfatı olmadığı halde, davacıyı, davalı sıfatı kendisine atmış gibi yanıltarak kendisine karşı dava açılmasına sebebiyet verdiği için, davanın sıfat yokluğu sebebi ile hakkındaki davanın reddine karar verilen taraf lehine vekâlet ücreti takdir edilmemelidir. ...” Aynı yöndeki bir diğer karar için bk. Y22HD, 2011/5173 E. 2012/485 K. 24.01.2012 T.

²⁰⁶ Özekes, *Vekâlet Ücreti*, s. 29; Kurt-Konca, s. 300.

²⁰⁷ Özekes, *Vekâlet Ücreti*, s. 36, 40.

²⁰⁸ Özekes, *Vekâlet Ücreti*, s. 36-37.

5. Vekâlet Ücretine Mahkûmiyet

“Kötüniyetle veya haksız dava açılmasının sonuçları” başlıklı HMK m.329/1, cümle 1 uyarınca, *“Kötüniyetli davalı veya hiçbir hakkı olmadığı hâlde dava açan taraf, ... diğer tarafın vekiliyle aralarında kararlaştırılan vekâlet ücretinin tamamı veya bir kısmını ödemeye mahkûm edilebilir.”* Öngörülen yaptırımın uygulanabilmesi, davacının dürüstlük kuralına aykırı davranışının mevcudiyetinin sabit olmasına bağlıdır²⁰⁹. Dolayısıyla davacının mutlaka kötüniyetli olması; başka bir anlatımla, hiçbir hakkı olmadığını bilmesine rağmen dava açması ya da durum icabı bilmesi gerektiği hâlde sırf aleyhine dava açtığı kişiye zarar verme kastı taşınması gerekir²¹⁰. Bu bağlamda, örneğin bir kararında Yargıtay, teminat olarak protokolle davacıya verilen bononun, taraflar arasındaki protokolün düzenlenme sebebi olan davanın davacı aleyhine ret ile sonuçlanması nedeniyle bedelsiz kalmasına rağmen, davacının senet bedelinin tahsiline ve tazminata karar verilmesine ilişkin davayı açmakta kötüniyetli olduğu gerekçesiyle davanın reddine ve HMK m.329 uyarınca davacının vekâlet ücretine mahkûm edilmesinin yerinde olduğuna hükmetmiştir²¹¹.

6. Disiplin Para Cezasına Mahkûmiyet

HMK m.329/2 cümle 1 uyarınca, *“Kötüniyet sahibi davalı veya hiçbir hakkı olmadığı hâlde dava açan taraf, ... disiplin para cezası ile mahkûm edilebilir.”*

²⁰⁹ Y7HD, 2015/31804 E. 2015/17391 K. 01.10.2015 T.

²¹⁰ YHGK, 2017/1-1228 E. 2021/443 K. 08.04.2021 T.: *“HMK’nın 329. maddesinin birinci fıkrası uyarınca kötüniyetli olan davalı ya da hiçbir hakkı olmamasına rağmen dava açan taraf, yargılama giderleri dışında diğer tarafın vekili ile aralarında kararlaştırılmış olan vekâlet ücretinin tamamı ya da bir kısmını ödemekle sorumlu tutulabilir. Burada hiçbir hakkı olmadığını bilerek dava açmak suretiyle aleyhine dava açtığı kişinin avukat tutmasına ve vekâlet ücreti ödemesine sebebiyet verme hâli söz konusudur. Ancak bu maddenin uygulanabilmesi için Hukuk Genel Kurulunun 23.03.1974 tarihli ve 1971/8-143 E., 1974/262 K. sayılı kararında da vurgulandığı üzere dava açan kişinin kötüniyetli olması, yani hiçbir hakkı olmadığını bilmesi ya da durum icabı bilmesi gerektiği hâlde sırf aleyhine dava açtığı kişiyi ızzar kastı taşınması gerekmektedir. Kendisini haklı bilerek dava açan kişinin davasının reddedilmesi hâlinde maddenin uygulanması düşünülemez. Bu nedenle bir tarafın kötüniyetli olduğuna kanaat getirmek için her somut olayda kişinin haklı olduğuna inanarak dava açıp açmadığı titizlikle incelenmeli ve objektif olarak açıkça hakkı olmadığını bildiği hâlde dava açan ya da yargılamayı yürüten taraf kötüniyetli kabul edilmelidir. Kişi mutlak olarak haklı olmasa da hukukun kendisine tanıdığı imkânlardan yararlanarak dava açmış yürütmüş ya da haklı olduğuna inanarak savunma yapmış ve yeterli delili olmadığı gibi bir sebeple iddia veya savunması yerinde bulunmamış ise kötüniyetli sayılamaz. Aksi takdirde Anayasanın kişilere tanıdığı hak arama özgürlüğü kapsamında dava açma ve aleyhine açılan davaya karşı savunma hakkını kullanarak ve bir şekilde haksız bulunan herkes kötüniyetli kabul edilecektir ki, böyle bir sonucun hukuken kabul edilmesi mümkün değildir. Dürüstlük kuralına aykırı olarak dava açılıp savunma hakkının kullanılması, yargılamanın yürütülerek usul işlemlerinin yapılması hâlinde bu tür davranışların adil yargılanma ve hukuki dinlenilme hakkı çerçevesinde korunma zemini bulması mümkün olmayıp, HMK’nın 329. maddesinin uygulama olanağı bulunmaktadır. Bu nedenlerle anılan hükmün davalı hakkında uygulanması için de davalının salt dava açılmasına sebebiyet vermiş olması yeterli olmayıp, kötüniyetli olması şarttır.”*

²¹¹ Y19HD, 2014/6570 E. 2014/10452 K. 03.06.2014 T.

Aynı maddenin ilk fıkrasında öngörülen vekâlet ücretine mahkûmiyet gibi bu yaptırım için de davacının, hiçbir hakkı olmadığını bilmesine rağmen dava açması ya da durum icabı bilmesi gerektiği hâlde sırf aleyhine dava açtığı kişiye zarar verme kastı taşınması gerekir²¹². Yine HMK m.351'e göre istinaf başvurusunun kötünietle yapıldığının anlaşılması ve HMK m.368'e göre, temyiz yoluna kötünietle başvurulması hâllerinde de²¹³, kötünietle dava açılmasının sonuçlarına ilişkin HMK m.329 hükmü uygulanır. Bu kapsamda örneğin, bedelsiz senet için veya davanın derdest olduğu bilinerek açılan davalarda, davacının kötünietli olduğu kabul edilmekte ve anılan hüküm uygulanmaktadır²¹⁴.

Disiplin cezası yaptırımının öngörüldüğü diğer bir düzenleme olan HMK m.182 cümle 2 uyarınca ise, *"... hâkim kötünietle ıslaha başvuranı, karşı tarafın bu yüzden uğradığı bütün zararlarını ödemeye ve ... disiplin para cezasına mahkûm eder."* Zikredilen hükmün mülga Hukuk Usûlû Muhakemeleri Kanunu'ndaki karşılığını oluşturan m.90, "mahkûm edebilir" şeklinde kaleme alınarak bu hususta hâkime takdir yetkisi tanınmışken; HMK m.182'de kanunkoyucu, kötünietli ıslahın mutlaka cezalandırılmasını amaçladığından emredici bir ifade kullanmıştır²¹⁵. Buna paralel olarak bir kararında Yargıtay, 10.000 TL değer göstererek dava konusu taşınmaz zeminin mıcır kaplı olması nedeniyle meydana gelen aşırı toz bulutundan iletim hatlarının zarar gördüğünü belirterek istemde bulunan davacının, 25.10.2013 tarihinde dava değerini 360.602 TL bedele

²¹² Y19HD, 2014/6570 E. 2014/10452 K. 03.06.2014 T.; Y7HD, 2015/31804 E. 2015/17391 K. 01.10.2015 T.; YHGK, 2017/1-1228 E. 2021/443 K. 08.04.2021 T.

²¹³ Y12HD, 2015/24955 E. 2015/26834 K. 05.11.2015 T.

²¹⁴ Kurt-Konca, s. 301-302. Y19HD'nin 2014/6570 E. 2014/10452 K. sayılı ve 03.06.2014 tarihli kararında, protokol ile teminat olarak davacılar verilen bonoya dayanılarak dava açılması, taraflar arasındaki protokolün düzenlenme sebebi olan davanın, davacı aleyhine ret ile sonuçlanıp bononun bedelsiz kalmasından dolayı, kötünietli sayılmıştır. Buna karşılık derdest bir davanın Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP) sistemi üzerinden sehven tekrar açılması ise bu kapsamda değerlendirilmemektedir. Y7HD'nin bu hususta verdiği 2015/31804 E. 2015/17391 K. sayılı ve 01.10.2015 tarihli kararı şu şekildedir: *"... Davacı vekili, UYAP sisteminden dava açtıktan sonra sistemde hata oluşmakla Adliye veznesinden davayı tekrar açmak zorunda kaldığını ancak daha sonra sistemde benzer şekilde açılmış iki dava kaydı görülmesi üzerine UYAP üzerinden açılan davanın işlemiden kaldırılmasını istediğini beyan etmiştir. Mahkemece '... internet üzerinden dava açarken bu konuda gerekli bilgi sahibi olmadan dikkat ve özenin gösterilmemesi ve iş yoğunluğuna neden olunması, mahkemenin gereksiz yere meşgul edilmesi, söz konusu hatanın mahkemenin esas, karar sistemi ve düzenini bozma tehlikesi ve ihtimali gibi hususlar ...' gerekçesiyle davacı vekili hakkında HMK 329/2 maddesine göre 500,00 TL disiplin para cezası uygulanmasına karar verilmiştir. HMK 329 maddesinde kötünietle veya haksız dava açılmasının sonuçları düzenlenmiş olup somut olayda davacı vekilinin kötünietle hareket ettiğini gösteren delil bulunmadığı gibi UYAP sisteminde aynı içerikte açılmış iki dava kaydının olduğunun anlaşılması üzerine, UYAP sisteminden açılan davanın işlemiden kaldırılmasını da bizzat davacı vekili talep etmiştir. Şu hâlde davanın derdestlik sebebiyle reddine karar verilerek mahkeme esasının kapatılması doğru olmakla birlikte, yasal şartları oluşmadığı halde davacı vekili hakkında disiplin para cezasına hükmedilmesi hatalıdır. ..."*

²¹⁵ HMK Tasarısı, s. 59.

yükseltmesinden 20 gün önce; yani 05.10.2013 günü taşınmaz zeminin asfalt ile kaplandığı hususu 21.09.2013 tarihli bilirkişi kurulu raporunda belirtilmiş olduğundan, davacının 10.000,00 TL değer göstererek açtığı davada, taşınmaz zeminine istemi gibi asfalt serilmesinden sonra dava değerini artırmasının HMK m.182 uyarınca kötünietli ıslah teşkil ettiğine ve davacının dava değerini artırması dikkate alınmadan davalıyı yargılama gideri ile yükümlendirmek gerektiğine karar vermiştir²¹⁶.

Hâkimin reddi talebine ilişkin olan HMK m.42/4 uyarınca da “*Ret talebinin, kötünietle yapıldığının anlaşılması ve esas yönünden kabul edilmemesi hâlinde, talepte bulunanların her biri hakkında ... disiplin para cezasına hükümlenir.*” Buna göre, örneğin taraflardan birinin sırf davanın geciktirilmesi amacı ile hâkimi reddetmesi hâlinde, hâkimin reddi hakkı dürüstlük kuralına aykırı bir şekilde kullanılmış olduğundan²¹⁷, hem söz konusu tarafın hâkimin reddi talebi dinlenmeyecek hem de taraf, disiplin para cezası yaptırımı ile karşılaşacaktır. Yine davayı uzatmak amacı ile sırf hâkim hakkında HMK m.36/1,d uyarınca ret nedeni yaratabilmek için hâkime karşı dava açılması ve ret nedeni olarak buna dayanılması da dürüst davranma yükümlülüğüne aykırılık teşkil edeceğinden²¹⁸, bu yolla bir ret talebinde bulunmuş olan taraf bakımından da HMK m.42/4’te düzenlenmiş olan yaptırıma hükmedilecektir.

7. Yargılamanın İadesi Yoluyla Hükümün İptali

Lehine karar verilen tarafın, bilinçli olarak yalan söylemesi, bazı hâllerde bir usûl hilesi oluşturabilir²¹⁹. Bu da somut olay bakımından yargılamanın iadesi sebeplerinden birini doğurabilir. Nitekim Hukuk Muhakemeleri Kanunu uyarınca, “*lehine karar verilen tarafın, karara esas alınan yemini yalan yere ettiğinin, ikrar veya yazılı delille sabit olması*” (HMK m.375/1,g) veya “*lehine karar verilen tarafın, karara tesir eden hileli bir davranışta bulunmuş olması*” (HMK m.375/1,h) hâlinde, yargılamanın iadesi talep edilebilir. Yargılamanın iadesi sebebi teşkil edecek hile, Türk Borçlar Kanunu veya Türk Ceza Kanunu’ndaki hile kavramından daha geniş yorumlanmakta ve hangi ifade ve eylemlerin hile teşkil edeceği, hâkim tarafından özellikle TBK m.36’da düzenlenen aldatmanın unsur-

²¹⁶ Y14HD, 2015/11136 E. 2015/10742 K. 24.11.2015 T.

²¹⁷ Arslan, s. 79, 86.

²¹⁸ Arslan, s. 86.

²¹⁹ HMK Tasarısı, s. 20; Saenger, ZPO §138, Rn. 3; Krüger/Rauscher, ZPO §138, Rn. 15; Vorwerk/Wolf, ZPO §138, Rn. 36.1; Arslan/Yılmaz/Taşpınar-Ayvaz/Hanağası, s. 172; Tanrıver, s. 420; Çoban, s. 595; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 122; Pekcanitez/Erdönmez, s. 918, 920; Kurt-Konca, s. 145; Y22HD, 2017/5912 E. 2017/4916 K. 09.03.2017 T.; YHGK, 2017/5-2566 E. 2018/85 K. 24.01.2018 T.; YHGK, 2017/5-2547 E. 2020/927 K. 24.11.2020 T.; Y1HD, 2021/1761 E. 2022/736 K. 27.01.2022 T.; YHGK, 2024/5-419 E. 2024/414 K. 12.09.2024 T.

larına bağlı kalınmaksızın takdir edilmektedir²²⁰. Bu kapsamda hükme etkili olan ve yargıyı yanılgıya götüren tüm olaylar, hile olarak kabul edilmektedir²²¹.

HMK m.375/1,h'de bahsi geçen hileli davranış, mahkemenin yanıltılması suretiyle gerçekleştiğinden anılan hüküm, lehine karar verilen tarafın doğruyu söyleme yükümlülüğünü ihlali ile de doğrudan ilişkilidir²²². Başka bir anlatımla, taraflardan birinin dürüst davranma ve/veya doğruyu söyleme yükümlülüğünü ihlal etmek; yani usûl hilesinde²²³ bulunmak suretiyle kendi lehine hüküm tesisini sağlamış ve söz konusu hükmün kesinleşmiş olması hâlinde, yargılamanın iadesi yoluna başvurularak bu hükmün iptali sağlanabilir²²⁴. Burada lehine karar verilen tarafın karara etki eden hileli davranış sebebiyle yargılamanın iadesi yoluna başvurulabilmesi için karara etki eden usûl hilesinin cezayı gerektiren bir eylem veya işlem olması da gerekmez²²⁵. Örneğin tebligat hilesi; yani karşı tarafın adresini yanlış bildirerek o tebligatın yanlış adrese yaptırılması da doğruyu söyleme yükümlülüğünün ihlali kapsamında değerlendirilmekte ve yargılamanın iadesi sebebi teşkil etmektedir²²⁶. Hatta doğruyu söyleme yükümlülüğü her ne kadar tarafların kendi aleyhlerine olan vakia ve delilleri mahkemeye sunma yükümlülüğünü içermese de istisnâ olarak, karşı tarafın adresinin bilinmesine rağmen susulması suretiyle adresin meçhul sayılması sonucu ilan edilen tebligat yoluyla yargılamanın devamına sebep olunması ve karşı tarafın savunma hakkının kısıtlanması sonucunun yaratılması da bu kapsamda hileli bir davranış sayılmaktadır²²⁷. Dolayısıyla hileli davranış, olumlu

²²⁰ YHGK, 2024/5-419 E. 2024/414 K. 12.09.2024 T.

²²¹ YHGK, 2024/5-419 E. 2024/414 K. 12.09.2024 T.

²²² Kurt-Konca, s. 307.

²²³ Usûl hilesi, "bir davada yalan beyanda bulunmak suretiyle hâkimi hataya düşürerek lehine usûlî bir durum yaratmak" şeklinde tanımlanmaktadır (Yavuz Alangoya, *Medeni Usûl Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler*, İstanbul 1979, s. 123).

²²⁴ Saenger, ZPO §138, Rn. 3; Krüger/Rauscher, ZPO §138, Rn. 15; İyilikli, *Dürüstlük Kuralı*, s. 499; İyilikli, *Dava Sebebi*, s. 146; Pekcanitez/Erdönmez, s. 913; Kurt-Konca, s. 305-310.

²²⁵ Tercan, s. 206; Kurt-Konca, s. 306, 308.

²²⁶ Kurt-Konca, s. 63, 308-309, dipnot 126. Bu hususa ilişkin olarak Y7HD'nin 1990/15452 E. 1990/10585 K. sayılı ve 18.09.1990 tarihli kararında, HUMK m.445, b. 7'de (HMK m.375/1,h) ifadesini bulan "hile" kavramının, yargısal kararlar ve doktrinace kabul edildiği gibi geniş kapsamlı olduğuna; buna göre, bilinen vakıaların gizlenmesi ve karşı tarafın açık adresi bilindiği hâlde dava dilekçesinde ilgisi olmayan başka bir adresin gösterilmesinin de hileli davranış oluşturduğuna hükmedilmiştir. Benzer şekilde Y14HD'nin 2010/10315 E. 2010/11463 K. sayılı ve 26.10.2010 tarihli kararında, davacının, davalıların tebligat adresini bildiği hâlde bunu gizleyerek başka bir adrese dava dilekçesi ve duruşma gününü tebliğ ettirmesinin hileli tebligat sayıldığına ve buna dayanılarak yargılamanın iadesi yoluna başvurulabileceğine hükmedilmiştir. Aynı yöndeki başka kararlar için bk. Y6HD, 2004/9359 E. 2005/132 K. 24.01.2005 T.; Y6HD, 2004/9359 E. 2005/132 K. 24.01.2005 T.

²²⁷ Kurt-Konca, s. 309-310, dipnot 132. Bu hususa ilişkin olarak Y4HD'nin 1980/11279 E. 1981/142 K. sayılı ve 14.01.1981 tarihli kararına konu somut olayda davalı, davacıların kendisinin tebligata elverişli adresini bildikleri hâlde, bilerek ve isteyerek sustuklarını ve ilânen tebligat yapılmasını sağlamak suretiyle de hileli davranışta bulunduklarını ileri sürmüştür. Bu hususta Yargıtay, doktrinde ve uygulamada kabul edilen görüşlere göre HUMK m.445, b. 7'de (HMK m.375/1,h)

(aktif) bir eylem biçiminde olabileceği gibi, olumsuz (pasif) bir şekilde de ortaya çıkabilir²²⁸. Bu hususta önemli olan, hilenin hükmü etkilemiş olduğunun ve olumlu veya olumsuz davranışın bilerek yapıldığının mahkemece tespiti²²⁹.

Davanın taraflarının dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğünü birlikte ihlal ederek hile ile aldıkları hükmün iptalinin, üçüncü kişilerce istenmesi de mümkündür. Bu hususu düzenleyen HMK m.376 uyarınca, *"Davanın taraflarından birisinin alacaklıları veya aleyhine hüküm verilen tarafın yerine geçenler, borçluları veya yerine geçmiş oldukları kimselerin aralarında anlaşarak, kendilerine karşı hile yapmaları nedeniyle hükmün iptalini isteyebilirler."* Anılan hüküm kapsamında yargılamanın iadesi için davanın taraflarının, hüküm aleyhine olan tarafın alacaklılarını veya haleflerini zarara uğratma kastıyla aralarında önceden anlaşarak mahkemece sözde uyuşmazlığa ilişkin hüküm verilmesine sebep olmaları gerekli ve yeterlidir²³⁰. Buna göre örneğin, mirasbırakanın, mirasçılarında mal kaçırmak amacıyla üçüncü kişi ile anlaşarak gerçekte olmayan bir borcun ifası için kendisi aleyhinde açtığı alacak davasını kaybetmesi hâlinde, bu muvazaalı davranış sebebi ile hükmün iptali mümkündür²³¹. Benzer şekilde borçlunun, alacaklılarından mal kaçırmak için aleyhine bir alacak davası açtırması ve bu davada hiç veya gereği gibi savunma yapmayarak davayı kaybetmesi hâlinde de alınan hüküm, zarara uğramış olan üçüncü kişi tarafından yargılamanın iadesi yoluyla iptal ettirilebilir²³².

SONUÇ

Medeni yargılama hukukunda taraf hâkimiyetinin sınırlarını teşkil eden dürüst davranma yükümlülüğünün somut bir uygulama şekli olan doğruyu söyleme yükümlülüğü, mülga Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'nun mehzâ olan 1877 tarihli Neuchâtel Medenî Usûl Kanunu'na 1933'te yapılan değişiklikle girmiş olup bu ilke, yürürlükteki Alman Medenî Usûl Kanunu'nda da korunmuştur (ZPO §138). Dürüst davranma yükümlülüğüne ilişkin olarak ise Alman Kanunu'nda bir düzenleme bulunmayıp, söz konusu yükümlülüğün dayanağını teşkil eden dürüstlük kuralı, Türk hukukunda TMK m.2'de olduğunun aksine maddî hukukta ayrıca ve açıkça düzenlenmemiş; aksine parçalı düzenlenmek

öngörülen hileli davranışın olumlu (aktif) bir eylem biçiminde olabileceği gibi, çekinme ve susma gibi olumsuz (pasif) bir şekilde de ortaya çıkabileceği üzerinde durmuştur. Buna göre, yargılamanın iadesi talebinin kabulü için hilenin hükmü etkilemiş olup olmadığı ile olumlu veya olumsuz davranışın bilerek yapıp yapılmadığının; başka bir ifade ile somut olayda davacıların davalının adresini bilmelerine rağmen susup susmadıklarının belirlenmesi gerekmektedir.

²²⁸ Y4HD, 1980/11279 E., 1981/142 K. 14.01.1981 T.; YHGK, 2024/5-419 E. 2024/414 K. 12.09.2024 T.

²²⁹ Y4HD, 1980/11279 E., 1981/142 K. 14.01.1981 T.; YHGK, 2024/5-419 E. 2024/414 K. 12.09.2024 T.

²³⁰ Kurt-Konca, s. 311.

²³¹ Kurt-Konca, s. 312.

²³² Kurt-Konca, s. 312.

suretiyle bu ilkeye Alman Medenî Kanunu'nda çeşitli hükümlerin içinde yer verilmiştir (BGB §§157, 162, 226, 242, 320 Abs.2, 815)²³³. Bu bağlamda, dürüstlük kuralının düzenlenmesine dair böyle bir yaklaşımı benimseyen Alman kanunkoyucunun, dürüstlük kuralının usûl hukukundaki yansımalarından birini teşkil eden tarafların doğruyu söyleme yükümlülüğünü Alman Medenî Usûl Kanunu'nda ayrıca ve açıkça düzenleme ihtiyacı duyduğu, bu sebeple de söz konusu yükümlülüğün Alman Medenî Usûl Kanunu'na 1933 yılında, Türk Usûl Kanunu'ndan çok daha önce girdiği düşünülebilir²³⁴.

Alman hukukunda olduğunun aksine Türk hukukunda dürüstlük kuralı ve hakkın kötüye kullanılması yasağı, hem 1926 tarih ve 743 sayılı mülga Türk Kanunu Medenî'sinin, hem de 2001 tarih ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu'nun 2.

²³³ Barlas, s. 192 vd. Alman Medenî Kanunu'ndaki parçalı düzenlemeye göre 157. madde, sözleşmelerin yorumlanmasının dürüstlük kuralı uyarınca gerçekleştirileceğini; 162. madde, şarta bağlı sözleşmelerde geciktirici şartın gerçekleşmesinin dürüstlük kuralına aykırı bir biçimde engellenmesi hâlinde şartın gerçekleşmiş sayılacağını, bozucu şartın dürüstlük kuralına aykırı bir biçimde gerçekleşmesinin sağlanması hâlinde ise şartın gerçekleşmemiş sayılacağını; 226. madde, bir hakkın salt bir başkasına zarar verme amacıyla kullanılmasına müsaade edilmeyeceğini; 242. madde, borçlunun borcunu dürüstlük kuralına göre ifa etme yükümlülüğünün bulunduğunu; 320. maddenin 2. fıkrası, sözleşmenin taraflarından birinin kısmî ifada bulunduğu durumun şartlarına göre ve özellikle borcun henüz ifa edilmeyen kısmı borcun nispeten önemsiz bir oranını oluşturyorsa, dürüstlük kuralına aykırılık teşkil ettiği takdirde karşı edimin ifasından kaçınılamayacağını (ödemezlik def'inin ileri sürülemeyeceğini); 815. madde ise, gerçekleşmeyen sebebe dayanan sebepsiz zenginleşme hâlinde, amaçlanan sonucun gerçekleşmesi baştan itibaren imkânsızsa ve ifada bulunan kişi bu sonucun gerçekleşmesini dürüstlük kuralına aykırı bir şekilde kendisi engellemişse, ifa edilen edimin iadesinin istenemeyeceğini hükme bağlamaktadır.

²³⁴ Türkiye'nin de üyesi olduğu Özel Hukukun Yeknesaklaştırılması için Uluslararası Enstitü (*International Institute for the Unification of Private Law, "UNIDROIT"*) ile Amerikan Hukuk Enstitüsü (*American Law Institute, "ALI"*) iş birliğiyle, uluslararası ticari uyumsuzluklara uygulanması ve uluslararası medenî yargılamanın yeknesaklaştırılması amacıyla 2004 yılında hazırlanan tamamlayıcı nitelikteki "Uluslararası Medenî Yargılama İlkeleri" [*ALI/UNIDROIT, Principles of Transnational Civil Procedure*, New York 2006] projesinin "Tarafların ve Vekillerin Yükümlülükleri" başlıklı 11. maddesinde dürüstlük kuralının yargılamaya etkisine işaret edilmesinin de [Antonio Gidi, 'Notes on Criticizing the Proposed ALI/UNIDROIT Principles and Rules of Transnational Civil Procedure', *Uniform Law Review*, 2001, Volume 6, Issue 4, s. 819; C. H. van Rhee, 'Obligations of the Parties and Their Lawyers in Civil Litigation: The ALI/UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure', *Festschrift für Peter Gottwald zum 70. Geburtstag*, 2014, s. 689-699, s. 690 vd. "Uluslararası Medenî Usûl İlkeleri"ne yönelik eleştiriler için bk. Gidi, s. 821 vd.], benzer gerekçeyle gerçekleştirilmiş olabileceği öne sürülebilir. Bahis konusu ilkelerin 11.1 numaralı maddesinde, tarafların ve vekillerinin, mahkeme ve karşı tarafa muamelelerinde dürüstlük kuralına uygun şekilde davranmaları gerektiği ifade edilmektedir (ALI/UNIDROIT, s. 30). Yine aynı ilkelerin 11.2 numaralı maddesinde tarafların, tanıklara müdahale etme veya delillerin karartılması gibi usûl hilelerinden kaçınmaları gerektiği belirtilmektedir (ALI/UNIDROIT, s. 30). Maddenin şerhinde, taraflardan birinin iddia, savunma, mahkemeye başvuru veya diğer davranışlarında bu yükümlülüğü ihlalinin, söz konusu tarafın davanın reddi ve/veya para cezası ile karşılaşmasına neden olabileceği belirtilmiştir (ALI/UNIDROIT, s. 31). Benzer şekilde Özel Hukukun Yeknesaklaştırılması için Uluslararası Enstitü (UNIDROIT) ile Avrupa Hukuk Enstitüsü (*European Law Institute "ELI"*) iş birliğiyle 2020 yılında hazırlanan "Model Avrupa Medenî Yargılama Kuralları'nın (ELI-UNIDROIT, *Model European Rules of Civil Procedure*, Birleşik Krallık 2021) 3. maddesinin (e) bendinde de tarafların ve onların vekillerinin dürüstlük kuralına uyma ve mahkeme ile davanın diğer tarafına karşı usûl hilelerinden kaçınma zorunluluklarına değinilmiştir.

maddesinde, hayatın olağan akışı içinde kişiler arasındaki hukukî ilişkilerin çeşitliliği karşısında kanunun bütün bu ilişkileri öngörerek ilişkilerin tümünü kazuistik şekilde düzenleme imkânının bulunmaması sebebiyle ve yazılı hukukun bu eksikliğinin giderilmesi amacıyla, ayrıca ve açıkça düzenlenmiştir²³⁵. Anılan düzenleme maddî hukukta 1926 yılından beri mevcutken, Türk usûl hukukunda tarafların “doğruyu söyleme yükümlülüğü” ise ilk defa 2011 tarihli Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda düzenleme bulunmuş, bu hâlde dahi söz konusu yükümlülük, dürüstlük kuralından ayrı düşünülmeyerek “tarafların dürüst davranma yükümlülüğü” ile bir arada düzenlenmiştir. Nitekim tarafların doğruyu söyleme yükümlülüğü, esasen dürüstlük kuralının usûl hukukundaki bir uzantısıdır²³⁶. Dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğünün, Türk usûl hukukunda zaten çok eskiden beri uygulanagelmış olmasına rağmen, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda yargılamaya hâkim olan ilkeler arasında ayrıca ve açıkça düzenlenmiş olması da aslında Türk usûl hukukunda söz konusu yükümlülüklerle atfedilen önemi kanıtlamaktadır.

Gerçekten de tarafların dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğüne uygun hareket etmeleri, özellikle dava dosyasının tekemmülü, uyuşmazlığın tam olarak tespiti, sulhe teşvikin başarısı, adil bir yargılama yapılabilmesi, yargılamanın sonunda gerçeğe ulaşılması ve etkili hukukî koruma sağlanabilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır²³⁷. Bununla birlikte doktrinde, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’ndaki yaptırımları yeterli bulmayarak dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğü hakkında daha ağır yaptırımlar getirilmesi gerektiğini savunan bir görüş²³⁸ bulunduğu gibi, kanunda açık yaptırıma bağlanmadıkça doğruyu söyleme yükümlülüğünün fiilen işleyebilmesinin zorluğuna dikkat çekerek olması gereken hukuk bakımından, bu hususta kanunlarda açık yaptırımların öngörülmesi gerektiği yönünde bir görüş²³⁹ de mevcuttur. Kanımızca da dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğünün ihlali sonucunda karşılaşılabilecek yaptırımların mümkün olduğu kadar ayrıca, açıkça ve ayrıntılı şekilde düzenlenmesi uygulama açısından faydalı olacaktır. Nitekim bu yükümlülüklerin ihlalini teşkil eden durumların kanunda açık yaptırımlara bağlanması hâlinde hem yaptırımlara konu davranışlar bu yükümlülüklerin ihlaline karine teşkil edecek hem de yaptırımların belirliliği bu davranışlara karşı caydırıcılık²⁴⁰ yaratacak olup bu da uygulamada hiç şüphesiz pratiklik sağlayacaktır.

²³⁵ Guldener, s. 647; Kılıçoğlu, s. 213; Arslan, s. 53.

²³⁶ Tercan, s. 185.

²³⁷ Krüger/Rauscher, ZPO §138, Rn. 1; Vorwerk/Wolf, ZPO §138, Rn. 1; Ermenek, s. 158; İyilikli, *Dava Sebebi*, s. 108; Pekcanitez/Erdönmez, s. 912; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 152; Kurt-Konca, s. 76, 141.

²³⁸ Mustafa Göksu, ‘Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Tadili İhtiyacı ve Bu Konudaki Tasarı Taslağının Değerlendirilmesi’, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 2017, Y. 8, S. 32, s. 88.

²³⁹ Yılmaz, *HMK Şerhi*, s. 320.

²⁴⁰ Kurt-Konca, s. 288, 302, 360-361.

KAYNAKÇA

- Akil Cenk, 'İtirazın İptali Davasında İcra İnkâr Tazminatının Şartı Olarak Borçlunun İtirazının Haksızlığına Karar Verilmesi', *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2012, C. 3, S. 1, s. 317-338.
- Akil Cenk, 'Avukatların Gerçeği Söyleme Yükümlülüğü', *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 2018, Y. 9, S. 35, s. 41-56, (Gerçeği Söyleme).
- Akkaya Tolga, 'Medeni Usûl Hukukunda Taraf Değişikliği Talebi', *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan)*, Özel Sayı 2014, C. 16, s. 897-941.
- Alangoya Yavuz, *Medeni Usûl Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler*, İstanbul 1979.
- Albayrak Adem, 'Hukuk Yargılamasında Ön İnceleme', *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 2020, Y. 11, S. 41, s. 511-542.
- ALI/UNIDROIT, *Principles of Transnational Civil Procedure*, New York 2006.
- Antalya O. Gökhan, 'Geçerlilik Şekline Aykırılığın Yaptırımı ve Sınırları', *Yargıtay Dergisi*, 1992, C. 18, S. 3, s. 365-395.
- Arslan Ramazan, *Medenî Usûl Hukukunda Dürüstlük Kuralı*, Ankara 1989.
- Arslan Ramazan/Yılmaz Ejder/Taşpınar-Ayvaz Sema/Hanağası Emel, *Medeni Usûl Hukuku*, 9. Baskı, Ankara 2023.
- Atalı Murat/Ermenek İbrahim/Erdoğan Ersin, *Medenî Usûl Hukuku*, 5. Baskı, Ankara 2022.
- Barlas Nami, 'Dürüstlük Kuralı ve Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağının Alman Medenî Kanunu'ndaki Düzenlenme Tarzı ve Eleştirisi', *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 1997, C. 55, S. 3, s. 191-208.
- Çağa Tahir, 'Özel Hüküm Genel Hükümü Daima Bertaraf Eder mi?', *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 1991, S. 3, s. 366-375.
- Çeliktaş Demet, 'Şekle Aykırılık ve Şekle Aykırılığı İleri Sürmenin Sınırı Olarak Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı', *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1987, C. 3, S. 1-4, s. 593-641.
- Çetin İbrahim, 'Yargılamada Etkinlik Arayışları: Medeni Usûl Hukukunda Usûl Ekonomisi', *Sayıştay Dergisi*, 2010, S. 78, s. 81-109.
- Çiftçi Pınar, 'Kentsel Dönüşüm Sürecinde Riskli Yapı Tespitine Yönelik Yargısal Hakların Kötüye Kullanımından Doğan Tazminat Sorumluluğu', *Ulusal ve Uluslararası Yargı Kararları Işığında Deprem Hukuku Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 2021, İstanbul Medipol Üniversitesi Yayınları: 43, s. 225-256.
- Çoban Yiğit Türker, 'Türk Marka Hukukunda Hükümsüzlüğün ve İptalin Etkisinin Kesin Hükümle İlişkisi', *Mali Hukuk Dergisi*, 2017, C. 13, S. 147, s. 563-604.
- Direnisa Efe, 'Medenî Usûl Hukukunda Keşfe Katlanma Zorunluluğu', *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2019, C. 18, S. 2, s. 257-317.

- Dural Mustafa/Sarı Suat, *Türk Özel Hukuku Cilt I: Temel Kavramlar ve Medeni Kanun'un Başlangıç Hükümleri*, 13. Baskı, İstanbul 2018.
- Durmuş Gökçen, 'Tahkim Müessesesinde Usûl İlkeleri', *Türk Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2016, C. 1, S. 2, s. 73-95.
- Edis Seyfullah, *Medenî Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri*, 6. Baskı, Ankara 1997.
- ELI-UNIDROIT, *Model European Rules of Civil Procedure*, Birleşik Krallık 2021.
- Eren Fikret, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 23. Baskı, Ankara 2018.
- Ermenek İbrahim, 'Hukuk Muhakemeleri Kanuna göre Ön İnceleme', *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2011, C. 2, S. 1, s. 139-177.
- Esen Emre, 'Yabancı Mahkeme Lehine Yapılan Yetki Anlaşmasına Dayanan Yetki İtirazının Değerlendirilmesinde Dürüstlük Kuralının Etkisi ve Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 06.03.2009 Tarihli İçtihadının Eleştirisi', *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 2011, C. 31, S. 1, s. 191-207.
- Gigi Antonio, 'Notes on Criticizing the Proposed ALI/UNIDROIT Principles and Rules of Transnational Civil Procedure', *Uniform Law Review*, 2001, Volume 6, Issue 4, s. 819-826.
- Göksu Mustafa, 'Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Tadili İhtiyacı ve Bu Konudaki Tasarı Taslağının Değerlendirilmesi', *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 2017, Y. 8, S. 32, s. 61-93.
- Göksu Mustafa, 'Türk Hukuk Yargılaması ile Mukayeseli Olarak Amerikan Hukuk Yargılamasında Gıyapta Hüküm (Default Judgment)', *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2021, C. 25, S. 4, s. 27-60 (*Gıyapta Hüküm*).
- Guldener Max, 'Hukuk Muhakemeleri Usûlünde Âfakî Hüsniyet Esası' (Çeviren: Tahir Çağa), *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1946, C. 3, S. 2, s. 647-667.
- İçen Adem, 'Koşulları Oluşmadan Açılan Belirsiz Alacak Davasında Usûlden Ret Kararı Verilmesine Dair Anayasa Mahkemesinin "İsmail Avcı" Bireysel Başvuru Kararının Değerlendirilmesi', *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2024, C. 2, S. 1, s. 117-151.
- İyilikli Ahmet Cahit, 'Pirince Giderken Evdeki Bulgurdan Olmak: Medeni Usûl Hukukunda Dürüstlük Kuralı Çerçevesinde Bir Mahkeme Kararının Tahlili', *Legal Hukuk Dergisi*, 2010, S. 86, s. 495-502 (*Dürüstlük Kuralı*).
- İyilikli Ahmet Cahit, 'Hukuk Yargılamasında Dava Sebebi Üzerine Bir İnceleme', *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2012, C. 3, S. 2, s. 83-157 (*Dava Sebebi*).
- Karlı Abdurrahim, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 5. Baskı, İstanbul 2020.
- Kılıçoğlu Ahmet, 'Taşınmaz Satımında Şekil ve Hakkın Köttiye Kullanılması', *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1981, C. 38, S. 1-4, s. 209-222.
- Krüger Wolfgang/Rauscher Thomas, *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*, 6. Baskı, Münih 2020.

- Kurt-Konca Nesibe, *Medenî Usûl Hukukunda Tarafların Doğruyu Söyleme Yükümlülüğü*, Ankara 2017.
- Kuru Baki, *İstinaf Sistemine göre Yazılmış Medeni Usûl Hukuku*, Ankara 2017.
- Musielak Hans-Joachim/Voit Wolfgang, *Zivilprozessordnung (ZPO)*, 21. Baskı, Münih 2024.
- Oğuzman M. Kemal/Barlas Nami, *Medenî Hukuk*, 11. Baskı, İstanbul 2014.
- Özekes Muhammet, 'Yargılamada Dürüstlük Kuralına Aykırı Davranan Taraf Aleyhine Hükmedilecek Vekâlet Ücreti', *Legal Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku Dergisi*, 2005, S. 1, s. 29-49 (*Vekâlet Ücreti*).
- Özekes Muhammet, 'HMK Bakımından Dava Dilekçesinde Eksiklik Halinde Yapılması Gereken İşlemler', *Prof. Dr. Hakan PEKCANİTEZ'e Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2014, C. 16, Özel Sayı, s. 263-300.
- Papakçı Acun, 'Dürüst Davranma ve Doğruyu Söyleme Yükümlülüğü', *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2016, S. 137-138, s. 103-123.
- Pekcanitez Hakan/Atalay Oğuz/Özekes Muhammet, *Medenî Usûl Hukuku - Temel Bilgiler*, 18. Baskı, İstanbul 2024.
- Pekcanitez Hakan/Erdönmez Güray, *Medeni Usûl Hukuku*, Cilt 1, İstanbul 2017.
- Saenger Ingo, *Zivilprozessordnung*, 10. Baskı, Baden-Baden 2023.
- Saymen Ferit H., 'Mukayeseli Hukuk Bakımından Hakkın Suiistimalı', *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 1946, C. 12, S. 4, s. 1129-1151.
- Tanrıver Süha, *Medeni Usûl Hukuku*, C. I, Ankara 2016.
- TBMM, 'Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/574)', Yasama Dönemi: 23, Yasama Yılı: 3, Sıra Sayısı: 393, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c089/tbmm23089050ss0393.pdf> (Erişim Tarihi: 11.10.2024) (*HMK Tasarısı*).
- Tercan Erdal, 'Medenî Usûl Hukukunda Gerçeği Söyleme Yükümlülüğü', *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. M. Şakir Berki'ye Armağan, 1996, C. 5, S. 1-2, s. 181-212.
- Tok Ozan, 'Zamanaşımı Def'inin İleri Sürülmesinin Hakkın Kötüye Kullanılması Yasası Çerçevesinde Sınırlandırılması', *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2015, C. 21, S. 1, s. 239-260.
- van Rhee C. H., 'Obligations of the Parties and Their Lawyers in Civil Litigation: The ALI/UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure', *Festschrift für Peter Gottwald zum 70. Geburtstag*, 2014, s. 689-699.
- Vatansever-Öztürk Müge, 'Osmanlı Kadı Yargılamasında Dürüstlük Kuralı', *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2016, S. 1, s. 93-110.
- Vorwerk Volkert/Wolf Christian, *BeckOK ZPO*, 54. Baskı, Münih 2024.

- Wall Andrea, 'Austria & Germany: A History of Successful Reforms', *Civil Litigation in China and Europe: Essays on the Role of the Judge and the Parties*, 2013, Volume 31, Chapter 7, s. 141-176.
- Weidt Christopher F., *The Comparative Analysis of the UK and Germany in Civil Pleadings*, OPUS Siegen 2020.
- Wolf Christian/Zeibig Nicola, *Evidence in Civil Law - Germany*, Maribor 2015.
- Yeğengil Rasih, 'Dava ve Müdafaa Hakkının Sui İstimali ve Bundan Mütevellit Hukukî Mesuliyet', *Ankara Barosu Dergisi*, 1944, S. 8, s. 4-9.
- Yılmaz Ejder, 'Hukuk Muhakemeleri Kanununun Getirdikleri', *Ankara Barosu Dergisi*, 2011, S. 2, s. 213-253.
- Yılmaz Ejder, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, Ankara 2012 (HMK Şerhi).